

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2017–2020**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Sikytová

Vliv relevantních aktérů při řešení šikany

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR PART-TIME STUDIES
2017–2020**

BACHELOR THESIS

Jana Sikytová

Influence of relevant actors in bullying

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Jana Sikytová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, cenné připomínky, vstřícnost a plnohodnotnou podporu, kterou mi poskytoval po celou dobu zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Autorka bakalářské práce se zaměřila na analýzu možností v prevenci a řešení šikany relevantními aktéry – rodiči, pedagogy, sportovními trenéry a vedoucími volnočasových aktivit, metodiky prevence při školách, vychovateli, pediatry, odbornými terapeuty, pracovníky Odboru sociálně právní ochrany dětí a v případech nejvážnějších i příslušníky Policie ČR. Věnuje se jejich zapojení do procesu, přínosy i nedostatky. Teoretická část se věnuje definici šikany jako současnému fenoménu, příčinám a formám agrese především dětí a mladistvých v různých prostředích a vybraným relevantním aktérům při řešení šikany. V praktické části jsou představeny tři případové studie řešení šikany (1) ve sportovním klubu krajské úrovně u 13letého chlapce, (2) řešení šikany u 6leté dívky v místním obecním sportovním klubu a (3) optimální řešení ostrakismu 14leté dívky v klubu bojových sportů. Ve svých závěrech autorka vychází z publikací dostupných na českém trhu i praxe například pedagogů, terapeutů, vychovatelů, trenérů a policistů. Závěr bakalářské práce je věnován shrnutí jednotlivých možností a přínosů včasné intervence příslušných relevantních aktérů při řešení šikany.

Klíčová slova

Agresor, mimoškolní prostředí, oběť, OSPOD, Policie ČR, sportovní klub, šikana, školní prostředí, vychovatel.

Annotation

The author of the bachelor thesis focused on the analysis of possibilities in preventing and dealing with bullying by relevant actors – parents, educators, sports coaches and leaders of leisure activities, prevention methods at schools, educators, pediatricians, professional therapists, OSPOD workers and police officers. It deals with their involvement in the process, benefits and shortcomings. The theoretical part is devoted to the definition of bullying as a contemporary phenomenon, causes and forms of aggression, especially children and adolescents in various environments and selected relevant actors in dealing with bullying. The practical part presents three case studies of the solution of bullying (1) at a regional level sports club for a 13-year-old boy, (2) bullying at a 6-year-old girl at a local municipal sports club, and (3) an optimal solution for ostracism at a 14-year-old at a martial arts club. In her conclusions, the author draws on publications available on the Czech market and the practice of, for example, teachers, therapists, educators, trainers and police officers. The conclusion of the thesis is devoted to a summary of the various options and benefits of early intervention of relevant actors in dealing with bullying.

Keywords

Aggressor, bullying, educator, extracurricular environment, OSPOD, Police of the Czech Republic, school environment, sports club, victim.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÉ POJETÍ ŠIKANY	11
1.1 Definice šikany.....	11
1.2 Typy agresorů – iniciátorů šikanování a jejich motivů	14
1.3 Typy obětí.....	16
1.4 Skupinová dynamika	17
1.5 Aktéři podílející se na řešení šikany.....	18
1.5.1 Rodina	19
1.5.2 Pedagogičtí pracovníci ve škole	20
1.5.3 Trenéři a vychovatelé	21
1.6 Odborní terapeuti (psychologové, speciální pedagogové)	23
1.7 Zdravotničtí odborníci.....	24
1.8 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	24
1.9 Policie ČR.....	25
PRAKTICKÁ ČÁST	28
2 PŘÍČINY A FORMY AGRESE DLE PROSTŘEDÍ	28
2.1 Školní prostředí	30
2.2 Sportovní prostředí.....	32
2.3 Kyberšikana.....	35
3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
3.1 Charakteristika výzkumného vzorku a oblasti šetření.....	37
3.2 Případové studie	38
3.3 Shrnutí a diskuze	46
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM ZKRATEK	54
SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

Téma šikany si autorka zvolila z důvodu jeho důležitosti a aktuálnosti. Obecně je možné nalézt vzrůstající míru agrese mezi lidmi, se kterou jde ruku v ruce i nárůst šikany. Jedná se o velice delikátní, a ne zcela jednoduše řešitelný sociologický, psychologický i pedagogický problém, kdy je vnímána jako jeho optimální řešení především prevence¹. U jedinců se zdravou mírou sebevědomí a vysokou hodnotou emoční inteligence je minimální možnost, že budou zasaženi šikanou, či ji budou sami páchat. Prevenci šikany lze podpořit díky dlouhodobým programům rozvíjení emoční inteligence žáků².

Cílem bakalářské práce je poukázat na možnosti v řešení šikany relevantními aktéry v oblasti sportu, kteří se mohou podílet na jejím řešení. Jsou jimi nejbližší členové rodiny – nejen rodiče, ale i sourozenci, či prarodiče, dále pedagogové a výchovní poradci ve školách a školských zařízeních, vedoucí mimoškolních aktivit a sportovní trenéři a jejich asistenti. Výzkumnou otázkou, kterou si autorka této bakalářské práce pokládala při zpracovávání tématu vlivu řešení šikany relevantními aktéry se zaměřením na sportovní prostředí, bylo jaké mají relevantní aktéři v oblasti sportu, tj. trenéři a asistenti trenérů možnosti při řešení šikany, zda jsou v této oblasti v praxi vhodně edukováni, a drží-li se těchto doporučení, často samotnými kluby zveřejňovanými. Sportovní prostředí má oproti školnímu svá specifika pramenící z dobrovolnosti činnosti i přítomnosti určité přirozené míry agrese v některých sportech, jejichž podstatou je útok a výhra, včetně pravidly regulovaných fyzických ataků – jedná se primárně o bojové sporty a některé kolektivní míčové sporty, jako je například americký fotbal. Při studiu jednotlivých případů výskytu šikany byla autorkou pozorována v některých klubech nechuť k řešení šikany, kdy se běžně přítomná rivalita zvrhla v ostrakismus – první stupeň šikany, kdy má oběť často bez pomoci jen velmi málo možností se z pozice oběti sama vymanit. Ve studovaných případech častěji docházelo k popírání situace, a tudíž neřešení vzniklého problému. V menší míře docházelo při pozorování k identifikaci problému a jeho řešení působením na celý kolektiv a eliminaci ostrakizování jako nepatřičného

¹ KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002, s. 72. ISBN 80-7082-844-7.

² GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe, s. 247. ISBN 80-7367-115-8.

chování pozitivním působením trenéra a jeho samotným příkladným chováním nejen vůči oběti, ale vůči všem členům kolektivu. Toto působení se zohledněním skupinové dynamiky vlastní danému kolektivu a práce nejen s obětí a agresory, ale se všemi přihlížejícími, lze pozorovat jako efektivní v zastavení šíření šikany do dalších stádií i posílení sebevědomí oběti a zbavení se pozice oběti. V případě, že se situace vymyká kontrole a standardní opatření a pedagogické vedení selhávají, začíná se šikanou zabývat i odbor sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a v nejvážnějších případech pokročilé nevládnuté šikany i Policie ČR.

Vzrůstající tendence agrese obecně ve společnosti má za následek otupení vnímání násilí. Vznik šikany je ovlivňován v neposlední řadě i životním stylem rodiny orientované na výkon a materiální zajištění. Efektivitu řešení šikany oslabuje i častá neochota okolí ji identifikovat a efektivně řešit v jakékoliv její fázi. Přehlížení šikany často pramení ze strachu ze samotného agresora nebo jeho rodičů, jindy z obavy o své vlastní zdraví nebo z obavy typu „co když se vlastně nic neděje,“ případně tlaku nadřazených, tzv. „zavřít oči“ u prominentních dětí vysoce postavených rodičů.

Slovo šikana je odvozeno z francouzského slova „chicané“, které znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování. Šikana je vlastně zneužívání síly nebo pravomoci, se kterým se setkáváme už i ve školách.³ Jedná o jev často svému okolí skrytý. S touto definicí se autorka ztotožňuje a bude s ní takto pracovat.

Teoretická část popisuje definici šikany a její příčiny. Autorka zde analyzuje formy agrese v různých prostředích a věnuje se detailněji popisu možností při řešení šikany jednotlivými skupinami relevantních aktérů. Mezi vybrané a v této práci představené aktéry autorka vybrala rodinu, školu, prostředí zájmových aktivit, částečně i orgán sociálně právní ochrany dětí a v nejzávažnějších případech i Policii ČR.

V praktické části se autorka věnuje analýze prostředí, kde se děti nejčastěji mohou setkat se šikanou, se zaměřením primárně na méně zkoumané prostředí sportu a analýzou využívání možností řešení šikany nejčastějších relevantních aktérů. Dále jsou zde popsány případové studie. Všechny se věnují šikaně v kolektivu sportovního klubu, kde dnes děti tráví velké množství volného času. Každý z nich se odehrává v trochu jiném

³ GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe, s. 215, 216. ISBN 80-7367-115-8.

prostředí: (1) u 13letého chlapce člena sportovního klubu krajského města, (2) u 6leté dívky začínající se sportem u místní tělovýchovné jednoty středně velké obce a (3) optimální řešení ostrakismu 14leté dívky v klubu bojových sportů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÉ POJETÍ ŠIKANY

1.1 Definice šikany

V této kapitole autorka nastíní definice šikany i v kontextu toho, jací aktéři se šikanu pokoušejí řešit. Šikana má své formy i fáze, kterým se bude věnovat později. To, že tyto formy a fáze existují, však neznamená, že při výskytu šikany musí probíhat všechny z těchto velmi často v publikacích popisovaných jevů. Mnohem častěji se stává, že šikana má zcela svůj specifický průběh tabulkami nepopsatelný.

Demokracie ve společnosti stojí a padá s rovnoprávností vztahů mezi jejími členy a skupinami. Pro vztah, který označujeme jako šikanování, je výrazná naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva. V tomto smyslu je šikanování zákeřná a často smrtelná choroba skupinové demokracie⁴.

V právním řádu České republiky se nesetkáme s vymezením a definováním šikany na úrovni zákona, ale pro potřeby MŠMT ČR je šikanování chápáno jako veškeré chování se záměrem ublížit jedinci. Ohrožovat, zastrašovat jiného žáka nebo skupinu žáků⁵. Jedná se o cíleně páchané násilí a často také o opakované užití násilí jedincem nebo skupinou jedinců vůči jinému jedinci, případně skupině žáků, kteří se často neumějí nebo z nejrůznějších důvodů sami nemohou bránit. Zahrnuje nejčastěji jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i slovní útoky – nadávky, pomluvy, vyhrožování či ponižování. Nezřídka se můžeme setkat i s formou sexuálního obtěžování až zneužívání⁶. Šikanování je všudypřítomný patologický fenomén dnešní doby, který může člověka doprovázet celý život. Na téma vzrůstající míry agrese a s ní jdoucí ruku v ruce šikaně je věnováno čím dále více prostoru

⁴ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 17. ISBN 80-7178-513-X.

⁵ MŠMT ČR: *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení* [online]. 2000 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/metodpokyn.html.

⁶ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 53–54. ISBN 978-80-244-2642-6.

i v médiích. Shodnými prezentovanými činiteli stojícími zpravidla za vývojem těchto patologických jevů ve společnosti bývá jmenována nejčastěji ztráta autorit pedagogů, policistů, a s tím se vážící obecně ztráta autority dospělých u dnešních dětí a dospívajících. Vše zpravidla začíná v rodině mezi sourozenci, dětmi a rodiči, pokračuje ve školce a v dalších školách (*bullying*), v zájmových skupinách, na vojně, v pobytových zařízeních, v zaměstnání (*mobbing*), v partnerských vztazích (*domestic violence*), v nemocnicích, například psychiatriích, mezi nájemníky domu a končí třeba týráním seniorů v rodině nebo domově důchodců⁷.

Co je a co není šikanování. Kde je ta tenká hranice mezi běžnou rivalitou, škádlením a šikanou – již patologickým jevem.

Jak vypadá chování možné označovat jako šikanování? Nejčastěji se můžeme setkat s definicí: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“⁸ Důležité je mít na paměti, že oběť tohoto jednání nemá možnost se adekvátně bránit a je jí toto konání nepříjemné.

Základní členění šikany může vhodně posloužit jako základní nástroj v uvědomování si její existence a další diagnostiky. Lépe pomůže vnímat jemné náznaky i do očí bijící symptomy provázející tento velmi variabilně se projevující jev a vhodně jej odlišit od běžného škádlení a sociálního učení.

Šikanování může být: (1) nepřímé a přímé – (2) verbální a fyzické – (3) pasivní a aktivní. Kombinací těchto tří základních rozlišení umožňuje vznik osmi druhů šikanování. - (1) Přímý fyzický aktivní druh s projevy fyzické agrese útočníků vůči oběti, například škrcení, kopání, fackování, smýkání – (2) Nepřímý fyzický aktivní druh, kdy iniciátor šikany pošle své obdivovatele, aby oběť zbili – (3) Fyzický pasivní přímý druh, kdy agresor fyzicky brání oběti v dosahování jejích cílů (např. sednout si do lavice) – (4) Fyzicky pasivní nepřímý druh, kdy agresor oběti na její požádání odmítne povolit odejít na toaletu, odmítá plnit její požadavky – (5) Verbální aktivní přímé šikanování, kam patří nadávání, urážení, zesměšňování, dehonestování všeho, co oběť vykoná – (6) Verbální aktivní nepřímé šikanování se projevuje nejčastěji rozšiřováním pomluv, nezřídka i symbolickou agresí vyjadřovanou například ve verších, nebo kresbách – (7) Verbální pasivní přímá šikana s projevy v neodpovídání na pozdrav, otázky, apod. – (8) Jako

⁷ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 17. ISBN 80-7178-513-X.

⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 27. ISBN 80-7178-513-X.

poslední z osmi druhů šikanování je nepřímá verbální pasivní. Při tomto druhu šikanování nedochází k zastání se oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé. Díky této základní klasifikaci je možné optimálně zohlednit rozdílnosti různých typů šikanování, například i mezi chlapci a dívkami⁹. Různá je šikana dívek, která bývá mnohem důmyslnější, manipulativnější, lépe skrývaná a šikana chlapců, kdy dochází častěji k šikaně agresivní, přímé. Poslední roky dávají možnost pozorovat, společně se stíráním ženské a mužské role, změny projevů šikany páchané dívkami a zvyšování brutality přímé agrese jimi páchaných činů se šikanou souvisejících.

Šikanu lze dělit na pět stádií. Její první stádium zvládne, je-li k tomu vůle, řešit zpravidla jakýkoliv pedagog, vedoucí, trenér. Možná ještě i druhé stádium, zvláště prošel-li odbornou edukací v rámci svého celoživotního vzdělávání. Další stádia šikany již zpravidla vyžadují odbornou pomoc zvenčí, poskytovanou školenými etopedy pracujícími při školských poradenských zařízeních – střediscích výchovné péče (SVP), případně pedagogicko-psychologických poradnách (PPP). (1) První stádium šikany, nazývané zrod ostrakismu, je vyznačováno odstrkáváním, vyčleňováním oběti z kolektivu poté, kdy je kolektivem vycítěna její slabost, případně jiná odlišnost nahrávající agresorům. Tou může být vzrůst, barva pleti, vlasů, etnika, různé vady, školní neúspěchy, labilnost apod. (2) Druhé je stádium projevující se fyzickou agresí a přitvrzováním manipulace. Strkání, braní svačin, ničení věcí, zesměšňování. Tato fáze s ohledem na rozvoj množství doby strávené v internetovém prostředí i školními dětmi již často propojuje reálný svět s internetovým a dochází k rozvoji kyberšikany. Proto je důležité u této fáze šikany být obezřetní, a i v případě zdání, že se šikana školy netýká, být pozorní k jejím projevům, protože opak bývá pravdou, která je s velkým umem agresory skrývaná, ale všímavému pedagogovi nebo trenérovi nemá šanci uniknout. I v této fázi se může vyskytnout v daném kolektivu odvážný jedinec, který se svěří dospělému – toto rozhodně není „bonzování“, ale správný krok, protože bez zásahu školeného dospělého se oběť šikanování zpravidla jen tak nezbaví. I při odchodu z kolektivu si již nese návyky oběti a o to jednodušeji a rychleji ve je i novým kolektivem identifikována jako potenciální oběť případného agresora. (3) Třetí stádium nazývané klíčový moment – vytvoření jádra – je charakteristické pevným postavením agresora

⁹ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 32. ISBN 80-7178-513-X.

v kolektivu jako alfa jedince obklopeného svými sympatizanty přejímajícími jeho názory – stále však existuje část členů kolektivu udržujících si odstup a suverenitu názorů. (4) Čtvrté stádium je charakteristické přejímáním norem agresorů většinou kolektivu – jejich způsob chování je přijímán jako norma. Následkem bývá šokující proměna kolektivu. (5) Na posledním, pátém stádiu šikany – stupni charakterizovaném totalitou neboli dokonalou šikanou – si můžeme všimnout závažného, až hrůzného jevu. Všichni členové skupiny, včetně týraných a terorizovaných žáků, normy šikanování přijímají za své nebo je alespoň zcela respektují. Dochází k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stádia vykořisťování, kdy agresori sami sebe označují za nadlidi a své oběti za podlidi, nevolníky, poddané¹⁰.

Ne vždy se všechna stádia šikany vyskytují. Často dochází zcela k vynechání prvního stádia. V publikaci pro pedagogy *Žák v krizové situaci*¹¹ je správně poukázáno na individualitu průběhu šikany v mnoha případech a její možnosti odlišení od škádlení a vytváření přirozené hierarchie v kolektivech. Důležité je kladení důrazu na osobnost pedagoga a jeho vnímavost vůči kolektivu, jež je mu svěřen. Vnímavý empatický pedagog umí včas detekovat odchylky od normálu v chování svých žáků a citlivě předcházet jejich rozvoji do hlubších stádií, vyžadujících mnohem náročnější řešení z rukou odborníků tímto jevem se zabývajících.

Popisu těchto stádií se autorka věnovala z důvodu praktického rozboru případových studií. Zde budou tato stádia i jejich absence viditelná a použitá k analýze šikany v prostoru, čase a souvislostech.

1.2 Typy agresorů – iniciátorů šikanování a jejich motivů

Podle Koláře jsou nejčastějšími motivy k šikaně krutost a touha po moci, které lze považovat za hnací motor konání agresorů. Krutost může být jak fyzická – fackování, smýkání, škrcení, tak psychická – pomlouvání, zesměšňování, ponižování.

Existují však i další motivy. Motiv upoutání pozornosti (touha být středem pozornosti), motiv zabíjení nudy (u citově prázdného tyрана), motiv „Mengeleho“

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 43. ISBN 80-7178-513-X.

¹¹ ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017. s. 7–55. ISBN 978-80-7496-294-3.

(zkoušení, co oběť vydrží), motiv žárlivosti, motiv preventivního působení proti dříve zažitě šikaně v pozici oběti s úmyslem předejít svému týráni na novém působišti, motiv vykonat něco velkého¹².

Můžeme zaznamenat několik typů agresorů – iniciátorů šikanování. Podle typologie popsané M. Kolářem je možné rozdělení na tři základní typy:

(1) Typ primitivní, hrubý, impulzivní, s kázeňskými problémy a se silným energetickým přetlakem. Tento typ se vyznačuje narušeným vztahem k autoritě, s možností zapojení do různých gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje tvrdě, nelítostně, masivně, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních, vyžaduje absolutní poslušnost. Specifikem rodinné výchovy u tohoto typu je častý výskyt agrese a brutality již u rodičů, zdá se jako by agresori násilí někomu vraceli nebo ho napodobovali.

(2) Typ velmi kultivovaný, slušný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, sevřený, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí jím páchané je rafinované a cílené. Děje se často bez přítomnosti svědků umně skryté před okolím. Specifikem rodinné výchovy je časté uplatňování náročného a důsledného přístupu, někdy až vojenského drilu, bez lásky.

(3) Typ je srandista, šašek a třídní kašpar, se značnou sebedůvěrou, optimistickým založením, dobrodružné povahy, s často výraznou výmluvností, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe sama i svého okolí. Patrná je u typu srandisty snaha zdůraznit pro něho a okolí zábavné stránky s humornou složkou jím páchaných skutků. Specifikem rodinné výchovy nebývají žádná specifika. Pouze v obecné rovině může být přítomno skryté citové strádání a absence duchovních a mravních hodnot v rodině¹³.

Kromě těchto tří základních typů se lze v praxi potkat i s dalšími typy agresorů:

Agresor spouštějící ekonomickou šikanu – kdy jde o děti, jejichž rodina je výrazně materiálně orientována a rodiče svého potomka maximálně podporují. Chtějí, aby byl nejlepší za každou cenu – tak jako oni sami¹⁴.

Nudící se agresor – pocházející zpravidla z rodin, kde péče o potomka spočívá zpravidla téměř jen v zajištění jeho základních potřeb – v poskytnutí jídla, oblečení,

¹² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 85–86. ISBN 80-7178-513-X.

¹³ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 85–87. ISBN 80-7178-513-X.

¹⁴ ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, s. 23. ISBN 978-80-7496-294-3.

ubytování – dále již tyto rodiny nemívají samy o potomka zájem. Tento typ není z rodiny k ničemu veden a jeho život je nuda. Brzy tak začíná přemýšlet, jak by svou nudu zahnal¹⁵.

Agresor brání se konkurenci – je v naprosté většině případů jedinec, který je vystavován konkurenčnímu boji, například žák výběrové prestižní třídy, kde je nastolena přílišná soutěživost, nebo žák sportovní třídy, kde je vždy na prvním místě výkon, případně to může být neúspěšný žák, který pouze závidí těm, kteří jsou úspěšnější – za jejich úspěchy se jim mstí¹⁶.

1.3 Typy obětí

Autorka se výše zaměřovala na typy šikany a agresorů. Při práci s kolektivem a předcházení šikany je důležité se stejně dobře orientovat v typologii obětí. Ne vždy je možná oběť na první pohled viditelná. Za určitých okolností se může stát obětí šikany prakticky kdokoliv, i jinak silný a odolný jedinec, pouze částí kolektivu identifikovaný jako nežádoucí konkurent. Tento typ oběti bude popsán v případové studii. Budou zde ukázány nedostatky při ignorování varovných signálů výskytu možné oběti šikany v kolektivu a ponechání absolutně volného průběhu situace bez minimální práce s kolektivem, kdy očekávání, že zdánlivě silný jedinec se nemůže stát obětí šikany, se ukáže jako mylné.

Pro praktické potřeby prevence je vhodné vědět něco o podskupinách a typech obětí. Podle předcházejících poznatků existují – (1) Oběti slabé konstituce s viditelným psychickým nebo tělesným handicapem. Tyto jsou jednoznačně viditelné a snadno identifikovatelné. Jejich handicap nelze přehlédnout. Nápadná úzkostlivost, neduživost nebo naopak nadváha, potřeba speciálních pomůcek – berlí, brýlí, naslouchátek, rovnátek apod. – (2) Oběti silné a nahodilé. Tímto typem se za určitých okolností může stát kdokoliv. – (3) Oběti deviantní a nekonformní. Nápadně odlišně deviantně se chovající, případně výrazně odlišně se oblékající nebo zdobící (piercing, etnické oblečení apod.)

¹⁵ ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, s. 23. ISBN 978-80-7496-294-3.

¹⁶ ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, s. 23. ISBN 978-80-7496-294-3.

(4) Šikanovaní žáci s celoživotním scénářem oběti – právě ti, u kterých primární šikana nebyla konstruktivně řešena, přistupující k životu v kolektivu ve smyslu připravenosti k další šikaně¹⁷.

Mezi časté oběti šikany patří i skupina tzv. učitelských dětí. Z tohoto důvodu není doporučováno, je-li to možné, aby rodič – učitel vyučoval své dítě. Hodně záleží na osobnosti pedagoga, tudíž nelze tvrdit, že je nemožné mít ve své třídě vlastní dítě, ale zpravidla toto dítě bývá možnou potencionální obětí šikany z důvodu nedůvěry ostatních spolužáků, že například nezná předem testové otázky apod.¹⁸

1.4 Skupinová dynamika

V případových studiích se autorka věnuje pozorování skupinové dynamiky výrazně ovlivňující dění v kolektivech. Orientace v jejích zákonitostech je jedním z možných strategických nástrojů. Významově spadá pojem skupinová dynamika do oblasti sociální psychologie. Zaveden byl Kurtem Lewinem (1968), který je současně označován za zakladatele skupinové dynamiky jako vědního oboru¹⁹.

M. Kolář zabývající se tématem školní šikany a její léčby uvádí, že skupinovou dynamiku můžeme definovat jako souhrn skupinového dění a skupinových interakcí²⁰. Jedná se o efektivní nástroj v práci nejen s třídním kolektivem, kdy je důležitá orientace v zákonitostech skupinové dynamiky třídních kolektivů a práce s ním.

Velký časový úsek svého života tráví člověk ve školní třídě, čímž je pod přímým vlivem jejího prostředí. Třída je organizovaný systém se svou strukturou, dynamikou, hierarchií i pravidly²¹. Dle diferenciacce skupin podle organizace a struktury je školní třída skupinou formální – zpravidla ve velikosti malé sociální skupiny, kdy se její hranice pohybuje od 7 do 40 členů²². Šimek v publikaci *Vybrané problémy teorie výchovy*

¹⁷ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 89. ISBN 80-7178-513-X.

¹⁸ ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, s. 24. ISBN 978-80-7496-294-3.

¹⁹ KOŽNAR, J. *Skupinová dynamika: (teorie a výzkum)*: 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 219 s., s. 24. ISBN 80-7066-632-3.

²⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 131. ISBN 978-80-7367-871-5.

²¹ ŠOLC, P. *Skupinová dynamika a práce se školní třídou*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011, s. 5. ISBN 978-80-7372-792-5.

²² KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. Studijní texty; Sv. 2. ISBN 80-901059-7-1

dospělých naopak udává již horní hranici 15, s tím, že vyšší počet vede k rozpadu vnitřních vazeb a tvorbě nových subkultur. Zároveň se uvnitř třídy tvoří neformální, druhotné struktury. Třída je autonomní sociální strukturou, kde učitel může jen obtížně zasahovat do interpersonálních vazeb mezi žáky, ale může jich využívat²³. Vliv skupinové dynamiky je v případě šikanování agresory nevědomě a nereflektovaně využit k destrukci svobody a vzájemných vztahů ve skupině²⁴.

Při analýze skupinové dynamiky jsou identifikovány role jednotlivců ve skupině a interakce mezi nimi. Díky této znalosti je možné podpořit ve vůdčích rolích vhodné jedince schopné podpořit zdravé fungování kolektivu – nulovou toleranci k šikaně, a tím pádem tento jev řešit ještě před jeho propuknutím. V případě již vzniklé šikany lze tímto nástrojem eliminovat moc agresorů a pracovat na sebevědomí obětí.

1.5 Aktéři podílející se na řešení šikany

Kdo jsou nejčastější aktéři podílející se na řešení šikany? Nutno zdůraznit, že každý, kdo se rozhodne před šikanou nezavírat oči a řešit tento patologický jev, je velmi odvážný. Pod nohy mu je kladeno velké množství překážek a záleží jen na jeho osobnosti a pevnosti charakteru, případně odborných znalostech v řešení šikany, zda vytrvá. Prvním, kdo by měl poznat, že se něco děje, je rodina, což však neznamená, že se tak děje, a proto jsou zde i další aktéři, kteří mohou do problému vstoupit a pomoci v jeho řešení. Jsou to pedagogové ve školách, vedoucí volnočasových aktivit a trenéři sportovních klubů, odborní terapeuti, pediatři i ostatní lékaři, kterým se často oběti a jejich okolí svěří se svým trápením mezi prvními. Důležitou oporu mají děti i jejich rodiče v možnosti kontaktovat anonymně i různé nestátní organizace poskytující psychologickou pomoc, krizovou intervenci – například žáci základních škol mají dnes v žákovské knížce uveden kontakt na Linku bezpečí, existuje aplikace NNTB (Nenech to být). Je-li problém hlubšího charakteru, vkládají se do jeho řešení sociální pracovníci OSPOD a v případech nejzávažnějších i policisté.

²³ ŠIMEK, D. *Vybrané problémy teorie výchovy dospělých: určeno pro posl. andragogiky filoz. fak. Univ. Palackého*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, s. 13. ISBN 80-7067-008-8.

²⁴ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 131–137. ISBN 978-80-7367-871-5.

Různí aktéři zasahují do různých fází šikany. Níže popsaní mohou zasahovat jak v oblasti prevence, tak v jejím průběhu i řešení jejich následků po odhalení a potrestání viníka. Trestem práce v řešení šikany nekončí – vždy je nutná práce s kolektivem, obětí i agresorem. Kolektiv, který již šikanu zažil, bývá zpravidla náchylnější k opakování situace, a proto je nutné pracovat s jeho dynamikou a eliminovat patologické jevy šikaně nahrávající.

1.5.1 Rodina

Právě rodiče a nejbližší členové rodiny, nejsou-li sami původci šikany vůči dítěti, jsou ti, kdo mají možnost zaznamenat signály, že se s jejich dítětem něco děje, a pokusit se nenápadně rozhovory a pozorováními začít zjišťovat, co se děje, jak je situace vážná, zda ji dítě zvládá samo, nebo jde o situaci k řešení za pomoci dospělých osob, případně specialistů. Varovnými signály, které by rodina neměla podcenit, jsou případy, kdy za dítětem nedochází domů žádný spolužák, dítě nemluví o škole, trpí poruchami spánku, objevují se neurotické poruchy jako záškuby, tiky, okusování nehtů, v extrému až i sebepoškozování, náhle se zhoršuje prospěch ve škole, dítě si vymýšlí zdravotní potíže, které mu umožní se školní docházce vyhnout, chodí do školy oklikami, nevystačí s osobními financemi, chodí domů hladově více než je standardem, přichází domů s nevysvětlitelnými poraněními, zničenými věcmi nebo bez nich, ve fázi největšího zoufalství ve volání o pomoc může vyhrožovat sebevraždou nebo se i o ní pokusit²⁵.

Rodina je prostředím, kde si dítě osvojuje od svých rodičů, či jiných zákonných zástupců i své životní hodnoty. Zde také mnozí poprvé zažívají agresivní nebo dokonce šikanózní chování od svých sourozenců, často dokonce rodičů. „Chování agresora má často kořeny právě v dysfunkční rodině, kde má možnost přejímat patologické formy chování, jakým je i šikana. Výchova a výchovné přístupy rodičů patří mezi nejvýznamnější zdroje dětské agresivity. Zkušenosti také potvrdily, že agresivní chování dětí umí výrazně podmínit i příliš benevolentní, rozmazlující výchova, která dovoluje dítěti téměř cokoli a všechno se mu odpustí, stejně jako i výchova, při níž si rodiče svého dítěte příliš nevědomky v nevhodném konání svého potomka podporují

²⁵ ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče, s. 75–77. ISBN 978-80-247-2991-6.

bavením se jeho vylomeninami. Dalším zdrojem agresivity může být opačně extrémní forma výchovy – příliš přísná, autokratická výchova, kdy se dítě za všechno trestá, a to fyzicky nebo i psychicky. Bylo zjištěno, že v rodinách těchto dětí se často vyskytuje vzájemné nenávistné chování, posilování nevhodného chování, negativní citové reakce i podrážděnost vůči dětem a neúčinnost trestů.²⁶

Agresor je tedy v pozici agresora často pouze tam, kde je mu to okolnostmi umožněno. Tím, jsou-li přítomny další aspekty podporující vznik patologických vzorců chování, vzniká prostředí napomáhající vnímání šikany jako standardní normy chování a práce s obdobně utvářeným agresorem je velmi náročná na zkušenosti i čas. Často s minimem pozitivních výsledků.

Rodiče obětí šikanování jsou v řešení problémů svých dětí velmi osamoceni. Nic o tomto zlu nevědí, a když se přijdou do školy poradit, je často pozorovatelné narážení na obranu pedagogů. Ta se projevuje jako bagatelizace a popírání problému, případně jako kladení viny za situaci na dítě, jež je obětí šikany, nebo svalování viny na rodiče. Je pochopitelné, že se tak jejich počáteční bezradnost v takovém případě ještě prohlubuje²⁷.

1.5.2 Pedagogičtí pracovníci ve škole

Děti a mládež tráví ve škole převážnou část dne. Přinášejí si s sebou ze svých rodin různé výchovné zátěže. Někdy kladné, jindy záporné. Pedagogové mají mnoho možností, jak na ně působit nejen jako vyučující konkrétního předmětu, ale i jako lidé s určitými charaktery. Z tohoto důvodu je školní prostředí a vliv pedagogů důležitý ve vytváření jejich postojů k řešení životních situací.

Tématu šikany se věnovala i ředitelka NIDV Helena Plitzová na konferenci s názvem Bezpečnost a ochrana zdraví ve školství v ČR– aktuální témata 2019, konané 22. května 2019 v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (PS PČR) zaštitěné místopředsedkyní Výboru pro vědu, vzdělávání, kulturu, mládež a tělovýchovu PS PČR Kateřinou Valachovou, v příspěvku o prevenci zdravotních rizik a rizikového chování ve školství. Zdůraznila, že pojem bezpečnosti a bezpečí je velice široký a do značné míry může být každým jedincem vnímán velmi subjektivně a rozdílně. Zmínila i rizika

²⁶ GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 214. ISBN 80-7367-115-8.

²⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 224. ISBN 978-80-7367-871-5.

v kyberprostoru a při volnočasových aktivitách. Věnovala se i samostatné kapitole oblasti agresivního chování druhých lidí, šikaně a jiným sociálně patologickým jevům²⁸.

Pedagogové ve škole by měli být vnímavými vůči signálům ve třídním kolektivu a včas detekovat možné symptomy nasvědčující možnému rizikovému chování svých žáků. Jedná se zejména o varovné znaky chování, jakými jsou neustálý pohyb žáka v dosahu učitele, časté absence na hodinách tělesné výchovy, verbální nebo neverbální časté pošťuchování, ponižování či zesměšňování některého z žáků, kterým se tento nedovede bránit a adekvátně jim postavit. Náhlé výkyvy v hodnocení prospěchu, objektivně ničím zřejmým nepodložená tékavost a špatná soustředěnost, projevy žáka v pozici outsidera, zejména jeho přehlížení a ignorování s následným izolováním od ostatních členů třídního kolektivu, předávání své svačiny, financí, školních potřeb, v neposlední řadě s tím související emoční stav žáka, ne zcela příznivý způsobený čímkoliv z výše zmíněného²⁹.

1.5.3 Trenéři a vychovatelé³⁰

Trenéři i pedagogové volného času jsou zařazeni mezi pedagogické pracovníky dle zákona 563/2004 Sb. Jsou to pracovníci vykonávající přímou pedagogickou činnost a jako takoví musejí mít pro tuto práci odbornou kvalifikaci, být bezúhonní a zdravotně způsobilí. Jsou různé možnosti, jak dosáhnout nutné kvalifikace pro tyto pozice. Od vysokoškolského studia po odborné školení potřebné k získání základních licencí pro asistenty trenéra.

Důsledkem toho lze u trenérů a vychovatelů pozorovat různé přístupy v přijímání a řešení problému šikany „ve svém klubu“. S tím, že oblast sportu je velice specifická a postavení trenérů při řešení šikany je velmi obtížné.

²⁸ NIDV: *Téma dne: Podpora bezpečnosti a prevence šikany ve školách* [online]. 2019 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/o-nas/aktuality/1863-tema-dne-podpora-bezpecnosti-a-prevence-sikany-ve-skolach>

²⁹ ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče, s. 21–22. ISBN 978-80-247-2991-6.

³⁰ Autorka vychází z dlouholetých zkušeností aktivního sportovce, zdravotníka při sportovních akcích a aktivního pozorovatele dění jak v oblasti míčových her, tak v oblasti individuální sportů včetně bojových sportů.

Trenéři

Různorodost připravenosti pro vykonávání trenéřské práce, jejíž součástí je i přímé pedagogické působení, ukazuje na rizika spočívající v absenci některých základních pedagogických dovedností. U trenérů bývají předpokládány nejen široké odborné znalosti, ale také potřebné schopnosti. Trenér svůj tým vede, vymýšlí strategii a taktiku pro daný sport potřebnou a zároveň jsou kladeny vysoké nároky i na jeho pedagogickou odpovědnost, především pokud pracuje s dětmi a mládeží.

U některých trenérů dochází k „bagatelizaci“ problému zároveň v kombinaci radikálního řešení v teoretické rovině. Často bývá předkládáno, že ve sportu a zájmové činnosti (mimoškolních aktivitách) není šikana, jen škádlení a zdravá rivalita s tím, že pokud by se šikana vyskytla, sportovec by byl okamžitě trenérem či vedoucím potrestán, v případě opakování nebo vysoké škodlivosti jeho jednání vyloučen z klubu. Čímž i tito, byť nechtěně, přiznávají, že se šikana velmi skrytě, ale přesto vyskytuje i ve sportu a dalších volnočasových aktivitách a záleží na osobnosti trenéra či vychovatele, jak si s ní poradí. Zda budou tím, kdo ji bude tolerovat a využívat pro „eliminaci“ méně odolných a schopných sportovců z týmu, nebo bude tím, kdo je „Trenér“ – charakterní člověk, mající na paměti, že děti si mají primárně sport užívat a má je bavit, výsledky jsou až na druhém místě.

Na druhé straně jsou ti, kteří přiznávají. „Ano, řešil jsem šikanu.“ A tito potvrzují její nejen obtížné odhalování – zejména tam, kde je určitá rivalita žádaná pro podporu přirozené soutěživosti, a linie mezi škádlením a šikanováním je velmi tenká. Proto se může častěji než jinde stát, že jsou první stádia šikany přehlédnuta a v celé své šíři se vyjde najevo, až když je rozbujelá a zasahuje celý kolektiv. Sportovní kolektivy bývají velmi dynamické a dá se s nimi pomocí znalostí práce s dynamikou kolektivu velice dobře pracovat. Často potom samotné, většinově charakterní děti dají agresorovi jasně najevo, že šikanu jednoho z nich nestrpí. Což je ideální stav. Ale je zde ještě proměnná rodičů, v některých případech zároveň funkcionářů klubu nebo sponzorů. Často velice ambiciózních, zaměstnaných udržováním svého postavení, podporujících v šikanózním chování jejich dětí, s tím, že se přece nic neděje a mají na to právo, protože ty jejich děti jsou nejlepší a musejí být nejlepší. V takové situaci má trenér velmi těžkou práci, jak zvládnout nejen dítě a šikanu v klubu, ale zároveň nepřijít o své místo trenéra nebo sponzora, bez jehož příspěvků může být ohrožena existence klubu.

Je důležité mít na paměti, že řešení šikany bez pomoci odborníka zvenčí lze zpravidla jen u prvních dvou stupňů šikany, než dojde k vytvoření jádra, kdy je další postup i ve sportu velice obtížný.

Vedoucí volnočasových aktivit

Stejně jako trenéři i vedoucí volnočasových aktivit jsou podle zákona 563/2004 Sb. chápáni jako pedagogičtí pracovníci a jsou na jejich vzdělání kladeny podobné nároky jako na trenéry. Vedoucí volnočasových aktivit jako jsou umělecké, hudební, počítačové a jiné kroužky nebo Skaut mají proto situaci podobnou jako trenéři sportovních klubů, s jedním výrazným rozdílem. V této oblasti není potřeba za pomoci rivality pracovat na zvyšování výkonnosti ani podporovat přirozenou soutěživost. Naopak, například ve skautu je obecným předpokladem přirozené budování a podporování morálních hodnot a gentlemanství³¹.

1.6 Odborní terapeuti (psychologové, speciální pedagogové)³²

Odborní terapeuti – psychologové, speciální pedagogové – pracující v poradenských zařízeních při školách, pedagogicko-psychologických poradnách, případně ve své soukromé praxi. Bývají často kontaktováni rodiči z důvodu důvěry, kterou v ně vkládají poté, co ji ztratili v systém i ostatní možné aktéry. Je na terapeutovi a jeho odborných i charakterových vlastnostech, jak bude pracovat a zda pomůže nalézt cestu systémem k nalezení trvalého řešení. Zpravidla to jsou odborně vzdělaní specialisté zkušeně pomáhající zvládat širokou škálu poruch stojících za vznikem šikany i poruch vzniklých jako její následek.

Co jednoho popožene ve výkonech, druhému způsobí neskutečné utrpení. Často je nutné zohledňovat tuto typologii při stanovování přístupu v řešení tak závažného jevu jako je šikana a práce nejen s agresorem nebo obětí, ale s celým kolektivem a dalšími nepřímo zainteresovanými účastníky, nejčastěji rodiči.

³¹ *Skaut – Křižovatka: Kodex jednání dospělých* [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4312-kodex-jednani-dospelych?autologin=1>

³² Autorka vychází z praxe a možnosti sledování různé úrovně a kvality terapeutů v průběhu let 2013–2019.

1.7 Zdravotníci odborníci³³

Oběť šikany může docházet s různými fyzickými i psychosomatickými následky šikany k nejrůznějším lékařům. Může jít jak o následek prožívání šikany, stejně jako o snahu vyhnout se šikanóznímu chování spolužáků.

Zejména pediatři během zdravotních prohlídek mají možnost krátce promluvit s dětmi a rodiči, při čemž mohou odhalit skryté problémy, případně výchovné problémy a promluvit s rodiči o možných řešeních, odkázat je na další vhodná pracoviště. I u jiných lékařů se stává, že je navštěvují rodiče s dítětem, u kterého postupně vznikají podezření, že jeho problémy jsou psychosomatického charakteru a vnímavý lékař může s dítětem pohovořit a pokusit se nalézt příčinu, jíž může být i šikana. Bývají to často opakované drobné úrazy, modřiny, potíže se spánkem, bolestmi břicha a hlavy, pomočováním u menších dětí, u starších s odmítáním potravy.

Nutno podotknout, že v této sféře nemá-li lékař osobní zkušenost s řešením šikany, nebývají na její řešení školení. Zpravidla mívají jen pocit, že se něco děje, ale netuší, co s tím a doufají, že někdo jiný se řešení vhodným způsobem ujme.

1.8 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) vstupuje do řešení šikany na základě Metodického pokynu MŠMT 2016 k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.³⁴ Tento metodický pokyn uvádí, že dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností nebo v průběhu poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl obětí, tak žáka, který byl útočníkem. Tato povinnost vyplývá z § 21 odst. 2 školského zákona. Škola ohlašuje OSPOD skutečnosti nasvědčující ohrožení dítěte buď ohrožováním jeho osoby někým jiným, nebo chováním, kterým se toto dítě ohrožuje samo. Situace ohrožení dítěte přitom musí odpovídat § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., nabývat takové intenzity nebo

³³ Autorka vychází z praxe mezi odborným zdravotnickým personálem a pracovní komunikace v té době (2013–2019).

³⁴ MŠMT ČR: *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

trvat po takovou dobu, že dochází k nepříznivému ovlivnění vývoje dítěte nebo může být příčinou nepříznivého vývoje dítěte. § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb. se věnují popisu okolností, za jakých se OSPOD takovým dětem věnuje (například úmrtí rodiče, nevykonávání rodičovských povinností, oprávněnosti každého upozornit rodiče na závažné jednání jejich dítěte, působení na rodiče k plnění povinnosti vyplývající z jejich odpovědnosti vůči dětem). V případě šikany jde o všechny případy, které škola oznámila Policii ČR a případy, které sice tomuto státnímu orgánu nebyly oznámeny, svou povahou velmi závažné a nasvědčující situaci dítěte nacházejícího se v nepříznivé sociální situaci, kdy jeho přirozené prostředí neplní dostatečným způsobem své funkce při zajišťování příznivého vývoje dítěte. OSPOD bývá přizván do řešení takových případů agresivního chování dítěte ve škole, při kterých jsou tyto projevy pouze druhotným důsledkem nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny. V takových případech, v jakých je třeba dítěti a jeho rodině zprostředkovat a zajistit odpovídající vhodnou pomoc a podporu za pomoci nástrojů sociální práce, OSPOD vyhodnocuje situaci dítěte a jeho rodiny a individuálně plánuje koordinovanou intervenci³⁵.

1.9 Policie ČR

V případě, kdy je mladistvým agresorem naplněna skutková podstata trestného činu, vkládá se na základě šetření a následného trestního oznámení, do řešení šikany i Policie ČR, v ideálním případě její specialisté na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování³⁶.

Na internetových stránkách Policie ČR³⁷ se uvádí, že státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez ohrožení života a poškození zdraví. V řadě případů tak šikanování naplňuje skutkovou podstatu trestné činnosti. Nezřídka jde o podstatu trestných činů omezování osobní svobody, ublížení na zdraví, krádeží, vydírání, loupeží, často provázené poškozováním

³⁵ MŠMT ČR: *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporučení-a-pokyny>

³⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015, s. 109–144, Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.

³⁷ Policie ČR: *Šikana* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

cizích věcí, rasově motivovanými skutky, nebo dokonce o pohlavní zneužívání a znásilnění. Osoby mladší 15 let sice nejsou trestně odpovědné, ale dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, jim soud pro mládež může uložit některá z doporučení. Nejčastěji to jsou: dohlížení probačního úředníka, zařazení do vhodného terapeutického, psychologického nebo jiného možného výchovného programu ve střediscích výchovné péče. U nejtěžších činů může být stanovena ochranná výchova. Trestní odpovědnost mladistvých od 15 do 18 let posuzují soudy pro mládež dle zákona č. 218/2003 Sb. Zohledněna bývá rozumová a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení. Od dovršení 18 let věku jsou osoby posuzovány jako plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.

Dítě, které se stalo svědkem nebo obětí šikany, může zažívat kromě strachu i pocity studu a spoluviny, přestože se šikany nezúčastnilo. Vždy je proto vhodnou prevencí svým dětem naslouchat a nezlehčovat, co vyprávějí. Důležité je nenásilně se snažit zjistit, co se přesně dělo, mít na paměti, že děti hledají pomoc nejprve tam, kde se cítí v bezpečí – u rodičů, u svého pedagoga nebo trenéra.

Z pohledu zákona se může agresor dopustit nejčastěji přestupků a trestných činů jako:

- trestný čin omezování osobní svobody dle § 171 zákona č. 40/2009 Sb.,
- trestný čin vydírání dle § 175 zákona č. 40/2009 Sb.,
- trestný čin loupeže dle § 173 zákona č. 40/2009 Sb.,
- trestné činy znásilnění, pohlavního zneužívání § 185 nebo kuplířství dle § 189 zákona č. 40/2009 Sb.,
- trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 zákona č. 40/2009 Sb.,
- trestný čin poškozování cizí věci § 228 zákona č. 40/2009 Sb.

V mnoha případech však k trestnímu stíhání agresora nedochází z důvodu jeho nedostatečného věku. To však neznamená, že proti němu nelze zakročit. Šikaně těžších stupňů se věnují soudy pro děti a mládež. Tato instituce může uložit dohled probačního a mediačního pracovníka a pokud ani tento krok nepomůže, je určitou možností řešení umístění agresora do dětského diagnostického ústavu, případně do diagnostického ústavu pro mládež. V extrémních případech může dojít až k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, k čemuž dochází jen výjimečně. Odsouzení mladší 18 let si tento trest

odpykávají ve výchovném ústavu pro mládež. Nutno zmínit i trestní odpovědnost rodičů, kteří mohou být z důvodu v případě prokázání naplnění skutkové podstaty zanedbávání povinné výchovy obviněni z ohrožení mravní výchovy mládeže. Málókdo si uvědomuje, že při neohlášení trestného činu může být obviněn z jeho napomáhání.

PRAKTICKÁ ČÁST

2 PŘÍČINY A FORMY AGRESE DLE PROSTŘEDÍ

V praktické části se autorka zaměřuje blíže na analýzu prostředí, ve kterých se děti mohou nejčastěji se šikanou setkat – na školní prostředí, sportovní prostředí a prostředí kybernetického prostoru. Tato prostředí mají své odlišnosti, ale velmi často jsou vzájemně propojená. Autorka se zde primárně zabývá analýzou méně zkoumaného sportovního prostředí. Příčin, za jakých šikana vzniká, a také představí jednotlivé formy agrese, protože šikana jako taková a jak bylo uvedeno v části o definicích, je velmi široce pojata, a má i své formy.

Sociální vztahy mezi žáky nejsou utvářeny pouze samotným prostředím školy. Každý jedinec si s sebou do daného kolektivu přináší svou vlastní sociální roli například z rodiny, ze sportu, z komunity, ve které žije. Je ovlivňován svým okolím, médií, prostředím, ve kterém se pohybuje. Součástí toho je často i různá míra agrese. Žák se příchodem do školy dostává do instituce, která na sebe přebírá část socializačních, výchovných a vzdělávacích cílů a činností. Zde se jedinec setkává se skupinou vrstevníků a spolu s nimi plní společný cíl výchovy a vzdělávání³⁸. V publikaci *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími* je popsána problematika proměnlivosti sociálních vztahů. Při poznávání systému sociálních vztahů ve třídě, interpersonálních vazeb žáků a vzájemných závislostí mezi jednotlivými spolužáky je důležité si uvědomit jejich nesmírnou dynamiku a proměnlivost. Brát v úvahu, že změny v sociálních vztazích pomáhá determinovat mnoho různorodých faktorů, jako např. změna hierarchie hodnot ve třídě, mezi žáky navzájem. Příchod nového spolužáka či učitele, změna struktury v rodině například po rozvodu rodičů žáka. Důležité je brát v potaz i typ školy, atmosféru ve třídě a klima školy, stejně jako vztahy v učitelském sboru a vztahy mezi vedením školy³⁹.

³⁸ GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe, s. 109. ISBN 80-7367-115-8.

³⁹ GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe, s. 111–2. ISBN 80-7367-115-8.

Agrese a násilí je v současnosti viditelné všude okolo nás. Téměř denně lze pozorovat agresivní až násilné chování lidí v obchodech, hromadné dopravě, na pracovištích, sportovních utkáních, diskotékách, v politice i v rodinách, nebo mezi etnickými skupinami a národy. Násilí lze každodenně vidět v televizi, na internetu v diskusních fórech, sociálních sítích, počítačových hrách, nebo v denním tisku. Školní a poradenská psychologové jsou pedagogy upozorňováni na zcela nový jev v oblasti agrese a násilí na školách. Nejen, že se zvyšuje agresivita a krutost dětí, ale právě krutost je překvapující. Děti jsou často schopny páchat násilí bez pocitů hněvu či nenávisti a bez sadistického uspokojení. To ukazuje, že se jedná o nemotivované násilí. Příkladem může být, když chlapec uhodí dívku z jiného ročníku, kterou vůbec nezná a nic proti ní nemá – udělá to jen tak⁴⁰. Objevují se tak mezi žáky různé druhy nepřátelského chování, v odborné literatuře různě pojmově označované jako agresivní, hostilní nebo násilnické chování⁴¹. Častým zdrojem násilí může být velmi často také nuda nebo touha po intenzivních zážitcích, senzacích a zkušenostech⁴².

Prostředí školy je jen jedním z prostředí, kde se děti mohou nejčastěji setkat s jevem šikany. Dalšími, kde tráví mnoho svého času, bývá sportovní prostředí, prostředí volnočasových aktivit, a virtuální internetové prostředí. Internetové prostředí je specifické svou určitou anonymitou, a tím pádem i často dojem nepostižitelnosti případného aktéra šikany – agresora. Z tohoto důvodu je důležité mít na paměti, že co se děje v reálném okolí dětí, může být umocněno děním na internetu a naopak. Při výskytu jevů naznačujících možnou přítomnost šikany v kolektivu je proto vhodné mít na paměti její možný přesah do kyberprostoru a umocnění tak všeho reálného dění. Z tohoto důvodu nelze obecně tvrdit, že kyberšikana se školního nebo sportovního prostředí netýká. Opak může být pravdou – aktéři zůstávají, mění se jen prostředí.

⁴⁰ GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe, s. 209. ISBN 80-7367-115-8.

⁴¹ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 53. ISBN 978-80-244-2642-6.

⁴² GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 213. ISBN 80-7367-115-8.

2.1 Školní prostředí

Školní prostředí je prostředím, kde děti tráví většinu dne. Škola má primárně roli vzdělávací, ale zároveň částečně i roli výchovnou. Primárně se osobnost dítěte formuje v rodině, ale ve škole tento proces pokračuje. Pozitivním vzorem pro dítě zde může být vnímavý učitel i úspěšný spolužák. Po rodině je škola prostředím, kde si dítě osvojuje různé sociální role – nejen role žáka, ale i různé sociální role v kolektivu třídy, kdy škádlením dochází k učení – proto je někdy v praxi tak těžké odlišit běžné škádlení a sociální učení od šikanování. V metodickém pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy můžeme nalézt základní pokyny k preventivnímu působení proti vzniku šikany a možná vhodná řešení při výskytu šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 28 275/20022⁴³.

Příčinami agrese a šikany vznikající ve školním prostředí mohou být například převzaté agresivní návyky z rodiny, ovlivnění chováním starších kamarádů, nuda agresora, závist, případně pocit nadřazenosti spouštějící ekonomickou šikanu, agresor bránící se konkurenci. Formou agrese může být přímá vykonávaná prostřednictvím hrubé síly, nepřímá agrese, kdy agresor za pomoci manipulativního chování pošle vykonat šikanu své přívržence. Šikana může probíhat fyzicky i verbálně, aktivně nebo pasivně. Pasivně neaktivním přihlížením páchanému zlu bez jakéhokoliv, byť pozdějšího vhodného zásahu. Verbální šikana se v dnešní době, kdy velké množství dětí vlastní chytrý telefon, může lehce přenést do kyberprostoru. Fyzická šikana se snadno přenesou i do sportovního klubu, který často navštěvují stejné děti jako školní třídu, nebo dalšího jakéhokoliv mimoškolního prostoru – na ulici, do obchodního centra, na jakémkoliv často dětskými gangy předem domluvené místo. Dětské gangy jsou velkým problémem dnešní doby, kdy se za pomoci sociálních sítí dávají dohromady podobně smýšlející děti a mladiství k zabíjení nudy a páčání agrese vůči svému okolí schovávajíce se za svůj nízký věk a zdánlivou nepostižitelnost.

Učitel nebo vychovatel, kterému by byl znám případ šikanování a nepřijal by v tomto ohledu žádné opatření, by si měl uvědomit, že se vystavuje riziku trestního postihu podle § 10 trestního zákona poskytnutím pomoci k spáchání trestného činu

⁴³ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 62. ISBN 978-80-7367-871-5.

odstraněním překážek, utvrzováním v přesvědčení tím, že čin neoznámil, případně nepřekazil. Zpravidla se jedná se o případy, vědomí o chování žáků a nezabránění spáchání trestného činu, například ponecháním oběti samotné mezi šikanujícími žáky apod. Další v úvahu přicházející trestné činy jsou např. schvalování trestného činu, nadřezování, v krajním případě i podněcování k páchání trestného činu⁴⁴.

Z důvodu velké citlivosti jakéhokoliv případu šikany je důležité mít možnou určitou metodickou podporu v jejím řešení zahrnutou v programu minimální prevence, který existuje v každé škole, a co je nejdůležitější, měli by s jeho existencí být seznámeni všichni pedagogové – nejen výchovní poradci, metodici prevence a vedení školy. Z logiky podstaty pedagogické práce vyplývá, že tito pedagogové mohou být zaměstnání výukou v jiných třídách, případně být z jakéhokoliv důvodu mimo pracoviště a šikana je stav, který ve svém řešení často žádá okamžitá adekvátní řešení, stejně jako je tomu v případě výskytu drogy na půdě školského zařízení. U pedagogů neznalých obsahu tohoto „manuálu“, může vlivem různých vypjatých okolností dojít k neúmyslnému páchání škod v řešení šikany zveličením, případně i naopak snížením velikosti problému, a tudíž k nepřiměřené reakci na jeho zjištění. Znalosti minimálního preventivního programu daného zařízení všemi pedagogy a jeho individuální vyhotovení na míru dané lokality a zařízení mohou výrazně napomoci v optimálním trvalém řešení šikany i závažnějších jevů se šikanou často souvisejících, jako jsou například krádeže, držení, v extrémním případě i užívání, návykových látek přímo ve školském zařízení.

Školní prostředí bývá nejčastěji zkoumaným prostředím s ohledem na výskyt šikany. Vyskytují se zde všechny typy agresorů, obětí i stupňů šikany. Z tohoto důvodu zpravidla i výzkum šikany probíhá ve školním prostředí. Proto výše popsané definice zabývající se šikanou přesně sedí na toto prostředí, ale s úspěchy je lze aplikovat i například pro potřeby řešení šikany v prostředí sportu.

⁴⁴ MŠMT ČR: *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/metodpokyn.html

2.2 Sportovní prostředí

Sportovní prostředí má oproti školnímu svá specifika. Formy přímé a nepřímé, verbální a neverbální, aktivní a pasivní agrese jsou zde shodné jako ve školním prostředí. Odlišnými mohou být příčiny. Zpravidla zde nebývá zastoupen nudící se agresor z důvodu plného vyčerpání dětí sportovní aktivitou. Ostatní příčiny agrese zde ale nalézt můžeme. Nejčastěji se jedná o agresi namířenou vůči konkurentovi, ekonomickou agresi spouštěnou pocity závidění nebo nadřazenosti.

Děti a mládež v prostředí sportovního klubu nemusejí setrvávat, pokud se jim zde nelíbí, oproti nutnosti navštěvovat například základní školu. Stejně tak většina trenérů určitou rivalitu podporuje za účelem zvyšování výkonu mladých sportovců, utužování jejich charakteru a zvyšování jejich psychické odolnosti. V České republice v běžných sportovních klubech v mládežnických kategoriích trenéři pobírají od klubu jen minimální odměnu a samotné kluby jsou limitovány jejich finančními možnostmi i v zajišťování odborných proškolení trenérů. Často z důvodu nedostatku trenérů, který v některých místech existuje, děti vede některý ze zapálených rodičů, někdy bývalých aktivních sportovců, často ale ani to ne. Tito trenéři samozřejmě procházejí základním školením k získání potřebné nejnižší licence asistent trenéra, ale to jim nenahradí možnost se věnovat této činnosti profesionálně a do hloubky, jako tomu je u nás u věkové kategorie dospělých, případně reprezentačních oddílů mládeže, a tak záleží na jednom každém, jak se sám dále vzdělává a jaké má charakterové vlastnosti, které postupně přenáší do vedení sportovců a chování týmu jako celku, velice specifického kolektivu. Z pracovních podmínek, financování a vzdělání trenérů vychází základ problému šikany ve sportovním prostředí.

V odstavci věnujícímu se školnímu prostředí autorka zmínila existenci minimálního preventivního programu ve školských zařízeních. I ve sportu by existence takového programu měla smysl, a to již z toho důvodu, že standardní postih zákazu startu hráče, případně jeho vyloučení jako exemplární potrestání zpravidla může na chvíli problém vyřešit, ale ne natrvalo. Tímto řešením není obsažena další práce s kolektivem, agresí a náladou v něm panující, natož práce s obětí – s posílením jejího postavení a sebedůvěry tak, aby se svého postavení oběti dovedla zbavit a nešlo s ní dál životem. Zde chybí možnost nahlédnutí do základních veřejně dostupných metodických pokynů

a dostupnost odborníků poskytujících oporu ve vhodném řešení. Šikana ve sportovním prostředí většinou nebývá zkoumána zpravidla z důvodu neochoty vedení sportovních klubů ji přiznávat a s tím pramenící nutnosti ji vhodně řešit. Autorka to nemá sportovním klubům obecně za zlé. Jiná je situace v hlavním městě a největších krajských městech Brně a Ostravě. O mnoho odlišnější je stav v menších městech, kde si kluby vzájemně konkurují, bojují o každého člena z důvodu způsobu získávání financí, kdy je rozhodujícím faktorem i počet členů daného klubu, a i při přestupu dětí mezi kluby, například z důvodu nespokojenosti nebo přestěhování se, je po rodičích žádáno tzv. výchovné za čas věnovaný dítěti⁴⁵. Trenéry v menších klubech bývají často rodiče na pozicích asistent trenéra, pouze se základní trenérskou licenci. Bývá to z důvodu nastavení financování sportu dětí a mládeže v České republice. V menších klubech z důvodu nedostatku trenérů i financí bývá tato činnost dobrovolná, bez adekvátního finančního ohodnocení, kdy z důvodu nedostatku financí mívá trenér velmi omezené možnosti dalšího vzdělávání, které probíhá v jeho volném čase, většinou financované z jeho vlastních zdrojů.

Ve sportu jsou děti děleny do kategorií podle věku, ale přesto bývají pohromadě děti ve věkovém rozmezí 2–3 let, často i větším. To se stává v případě, kdy je dítě například z důvodu nadání nebo nedostatku hráčů tzv. postaršeno do vyšší věkové kategorie, kdy zejména v období 12–14 let může docházet k velkým rozdílům ve vyspělosti. Fyzické i psychické, zejména potom u chlapců. Autorka práce osobně považuje toto období za nejrizikovější jak u chlapců, tak u dívek.

Je nezbytné si tedy uvědomit, že agrese je do značné míry svázána s odlišným charakterem jednotlivých sportovních odvětví a zejména v kolektivních sportech, kde je určitá agrese předpokládána a podporována, je i zvýšené riziko vzniku šikany. Jedná se zejména o kontaktní kolektivní sporty, jako je házená, hokej nebo ragby – v menší míře i fotbal. Toto zjištění nalezneme dobře zpracované v praktické části diplomové práce z roku 2017 Bc. Václava Vaška – Srovnání šikany ve sportovních klubech, kde se zaměřuje na porovnání šikany ve sportovních klubech Atletický klub Hodonín, Sportovní hokejový klub mládeže Hodonín z. s., Fotbalový klub Hodonín z. s., kde z dotazníkového

⁴⁵ *FBC Plzeň: Kodex chování ve Florbalovém klubu FBC Plzeň* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.florbal-plzen.cz/kodex-chovani>

šetření jednoznačně vyplývá, že v nejvíce agresivním z uvedených sportů, hokeji, se mládež zároveň i nejčastěji setkala se šikanou⁴⁶.

Jednotlivá sportovní odvětví je možné z hlediska zastoupení míry a přítomnosti agrese rozdělit do několika skupin podle toho, jaká souvislost s projevy agrese se dá u nich nalézt. Dle publikace *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže*⁴⁷ reprezentují jednu skupinu sporty, v nichž je agrese součástí jejich podstaty a bez pravidly vymezených projevů fyzické agrese by tyto sporty ztratily svůj smysl. „Příkladem jsou především sporty, kde se fyzické „napadení“ soupeře vyžaduje a pravidla jednoznačně vymezují hranice jeho přípustné míry, například box, judo, karate. Do další skupiny patří sporty, které umožňují přímý fyzický kontakt. Mezi ně se řadí především kontaktní sportovní hry, kde se fyzické střety předpokládají, ale nejsou jejich podstatou, příkladem jsou sporty jako házená, hokej, fotbal, americký fotbal. V těchto sportech se způsob soupeření postupně vyvíjel a projevy agrese se stávaly častější a postupně se začaly zařazovat jako součást taktického vedení utkání.“⁴⁸

Odlišností sportovního prostředí od školního je dobrovolnost pobytu v daném kolektivu. Sportovní aktivity děti navštěvují jako svou volnočasovou aktivitu a není zákonem dáno, že ji navštěvovat musí, jako je tomu u školní docházky. Tudiž i možnosti úniku z nevyhovujícího prostředí jsou mnohem jednodušší než v případě problémů ve školním prostředí, které je dítě povinné navštěvovat v mnohem větším čase než sport. Druhou výraznou odlišností od školního prostředí je absence předpokladu výskytu určité míry agrese potřebné k dosažení cíle – například v bojových kontaktních sportech, kde je agrese i přes svou přítomnost korigována pravidly.

⁴⁶ VAŠEK, V. *Srovnání šikany ve sportovních klubech*. Brno, 2017. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/r5gkm/Dp_-_Vaclav_Vasek__380820_.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc.

⁴⁷ SLEPIČKA, P., I. SLEPIČKOVÁ a J. MUDRÁK. *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, ISBN 978-80-246-3995-6.

⁴⁸ SLEPIČKA, P., I. SLEPIČKOVÁ a J. MUDRÁK. *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, s. 135-6. ISBN 978-80-246-3995-6.

2.3 Kyberšikana

Kyberšikana svým umístěním v internetovém prostředí, kde děti tráví čas stejně jako ve škole i ve sportu, je prostředím propojujícím i všechna ostatní prostředí. Toto prostředí často i násobí škodlivost vlivů šikany z ostatních prostředí. Formy agrese zde bující mohou být přímá i nepřímá, zpravidla verbální, s důvody kombinujícími všechny myslitelné osobní pohnutky agresora (nuda, závist, nadřazenost...). Z důvodu množství času stráveného nejen dětmi v kyberprostředí na různých chatech a propojenosti obou světů – reálného a internetového – autorka považuje za důležité zohlednit možnost provázanosti šikany a kyberšikany, kdy často probíhají oba tyto patologické jevy zároveň. Kyberšikana může mít podobu například rozesílání citlivých videí, tvorbu falešných profilů na sociálních sítích na jméno oběti, odesílání výhrůžných sms nebo emailů s účelem zraňování a dehonestování oběti. Kyberšikana má mnohem větší dopady na oběti díky globální velikosti prostředí se zdánlivou anonymitou, podporující pocity nepostizitelnosti agresorů v páchání jejich úmyslů, a tudíž i zhoršování prožívání oběti, která často netuší, že se něco děje. Často ani neví, kdo toto zlo páchá, ani kdo se ho účastní. Z toho vyplývá, že pokud je oběť šikanována ve třídě, jsou svědky pomluv, posmívání, nadávek a ztrapňování maximálně desítky lidí, kdežto v prostředí internetu s jeho globálností může být svědkem i útočníkem stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Vždyť obrázky a videa zpravidla nepotřebují překlad⁴⁹.

Kyberšikana u dětí školního věku bývá často páchána jako doplněk klasické přímé a nepřímé šikany. Proto je důležité při řešení prověřovat i případné souvislosti s klasickou šikanou. To znamená, pokud probíhá klasická šikana např. formou nadávek nebo ponižování, je vhodné zjistit situaci oběti i na internetu v kyberprostoru, nejčastěji na oblíbených sociálních sítích Facebook, Instagram, Snapchat, Messenger, Twitter aj., kam mají děti přístup jak přes počítač, tak pomocí chytrého mobilního telefonu. Stejně tak i naopak při zjištění kyberšikany je vhodné prověřit situaci oběti v reálném světě školy, kroužků, na ulici a podobných místech, kde se dítě zdržuje. Škola by se kyberšikanou měla zabývat tedy z důvodu provázanosti vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný

⁴⁹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 83–92. ISBN 978-80-7367-871-5.

postup řešení. MŠMT vydalo Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)⁵⁰, který má za cíl pomoci porozumět a orientovat se školám a školským zařízením v oblasti tak rozšířeného fenoménu, jakým šikana je. Nabízí vhodné možnosti, jak mu předcházet i efektivně optimálně reagovat. Mezi přílohami Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, dokumentu MŠMT č.j.: 21291/2010-28, nalezneme v přílohách vymezení aktuální terminologie. Tato terminologie odpovídá i terminologii zemí EU se začleněním její prevence do školního vzdělávacího programu a školního řádu. Popsány jsou zde jednotlivé instituce v systému prevence a úlohy pedagogického pracovníků, definování školního preventivního programu, doporučení postupů pro školy a školská zařízení při výskytu šikany a dalších rizikových forem chování dětí a mládeže⁵¹. K tomuto účelu mohou vhodně posloužit standardizované dotazníky, které v rámci třídnických hodin lze pedagogem využít a následně dle závažnosti situace dále postupovat. Individuální možný postup při vyhodnocení patologického jevu v třídním kolektivu, šitý na míru dané instituci, by měl mít pedagog možnost nalézt v minimálním preventivním programu daného školského zařízení⁵².

⁵⁰ MŠMT ČR: *Metodický pokyn* 2016 [online]. 2016 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38988/>

⁵¹ MŠMT ČR: *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)* [online]. 2016 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

⁵² ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, s. 7–55. ISBN 978-80-7496-294-3.

3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Za cíl této bakalářské práce si autorka stanovila představení možností relevantních aktérů při řešení šikany se zaměřením na méně studované a více tabuizované prostředí šikany ve sportu. Relevantním aktérem může být kdokoliv z řad veřejnosti, odborník i laik ochotný vykročit za hranice své komfortní zóny, se zdravou mírou sebereflexe a emoční inteligence. Autorka se ve zpracovaných případových studiích zaměřila zejména na představení možností v řešení šikany těmi nejčastějšími možnými relevantními aktéry, jakými jsou trenéři, řazení mezi pedagogické pracovníky, členové sportovních klubů, rodiče, speciální pedagogové a psychologové.

K naplnění tohoto cíle si autorka zvolila kvalitativní metodologii, tzn. zaměření se do hloubky na méně případech. Tento způsob umožňuje detailní prozkoumání šikany se zohledněním všech proměnných, které sestávají zejména z okolností vzniku šikany, typologie oběti, agresora, jedinečnosti prostředí a tím i zapojených relevantních aktérů v jejím řešení.

Jako výzkumná metoda bylo zvoleno zpracování případových studií. Jejich rozbor z pohledu stupňů vývoje šikany, aktérů i možnost vlivu relevantních aktérů při řešení šikany.

3.1 Charakteristika výzkumného vzorku a oblasti šetření

Zvoleným výzkumným vzorkem jsou jednak žáci základních škol ve věku 6-15 let a zároveň členové sportovních klubů okresního charakteru krajského města, jednak aktéři řešení šikany – rodina, pedagogové, trenéři, vychovatelé, lékaři, přátelé obětí šikany, speciální pedagogové, psychologové, sociální pracovníci.

Ani jeden ze zúčastněných aktérů si nepřál zveřejnit informace o sobě a svém případě veřejně. Informace byly tedy pozměněny tak, aby se neshodovaly s konkrétním případem, nicméně vykreslují zásadní charakteristické rysy šikany ve sportovním prostředí. Z důvodu citlivosti tématu byly záměrně vybrány méně závažné případy šikany, na kterých lze vyobrazit nenápadnost začátku tohoto jevu ve fázi, kdy má

možnosti efektivního řešení i sám trenér, bez nutnosti přizvání odborníků z řad specialistů například OSPOD.

Vybrány byly tři případy žáků rozdílného věku v různých typech sportu. Průběh a řešení bude upřesněn v případové studii. Zde se autorka zaměřila na analýzu problému v souladu s představenou teoretickou částí, dále na zhodnocení, jak byla šikana řešena. Autorka si je vědoma, že na třech případech nemůže problematiku příliš zobecňovat, o to se ani nesnaží. Cílem je poukázat na problematické prvky (mezery) při řešení šikany v tomto prostředí a přinést návrhy, jak by se dalo v ideálním případě řešit jinak názorně představené ve třetí případové studii.

3.2 Případové studie

Petr, 13 let, brankář

Šikana nebo běžná rivalita?

Jde o případ netypický svým rozložením v pojetí agresora a oběti. Agresorem je méně úspěšný sportovec ze sociálně slabší rodiny a obětí nadprůměrně nadaný sportovec s dobrým rodinným zázemím. Typem agresora je tedy dle klasifikace agresorů neúspěšný jedinec.

Oběť šikany – je agresorem náhodně zvolená. Petr, mladší ze dvou sourozenců. Od narození zvyklý mít rivala a být rivalem. Pohybově nadaný, studijně úspěšný, sebevědomý, ve školním kolektivu přijímaný. Rodiče působící jako zdravotníci, sportovním kolektivem přátelsky přijímaní. Svou sportovní kariéru začali oba sourozenci v menším klubu a jak jejich výkony rostly, i o staršího z nich projevil zájem klub vyšší ligy. Během jednání o přestupu byl vyjednáán přestup obou sourozenců. Petr zde ještě rok absolvoval v kategorii mladších žáků, ale další sezónu již nastoupil za starší žáky.

Petr byl ostatními jako brankář respektován. Brankáři jsou obecně většinou samostatní, sebevědomí. Adaptace na nové prostředí, srovnávání se starším bratrem proběhla v pořádku, včetně navázání přátelských vztahů i v ostatních věkových kategoriích, často společně trénujících, zejména s kategorií dorostu. Do přechodu do vyšší věkové kategorie starších žáků se zdálo vše v naprostém pořádku. Problémy nastaly po přechodu do vyšší věkové kategorie. Z důvodu nedostatku brankářů (jedná se o pro rodiče finančně náročnou pozici, kdy pořízení vybavení hráče v menších klubech leží na

bedrech rodičů) měl Petr vždy možnost si zahrát i za starší kategorii, a tak v další sezóně nešel mezi neznámé hráče. Zde s ohledem na to, že část hráčů zůstala s kategorií starších žáků a část odešla do kategorie dorostu, došlo k tomu, že dosud vždy brankářská dvojka – náhrada za talentovanějšího brankáře – zde zůstávala a vycítila svou příležitost na pozici jedničky. Subjektivně k tomu byl tento hoch veden dojmem, že na to má nárok, protože on je „klubový“ a Petr „náplava“ z jiného klubu, je o hlavu vyšší (ve věku 12–14 let mohou nastávat u chlapců výrazné rozdíly v jejich výšce a fyzické vyspělosti) a zůstává se svými kamarády ve své kategorii, kdežto Petr spolu s částí mladších žáků přichází do „jejich“ kategorie – tudíž zde vznikl pocit ohrožení pozice. Petr i zde projevil své nadání a talent. Tím „zaútočil“ na pozici jedničky, což dosavadní „dvojce“ samozřejmě vadilo. Trenér začal oba brankáře na pozici „jedničky“ střídat. Na hřišti, kde často své děti sledovali i rodiče, vypadalo vše v pořádku. Ale v šatně byla situace odlišná. Zde se již ozýval ostrakismus – první fáze šikany. Slovní škádlení od některých hráčů začalo přerůstat v cílený útok odkázat Petra do „určitých hranic jemu náležejících“ a dělání Petra, že to nevnímá, mělo za efekt eskalaci během jednoho z turnajů. Brankářská dvojka využila na turnaji, kde byli hráči rozděleni do dvou úrovní (kategorií A a B), příležitost a zaútočila. Zde je možné vidět postup šikany z prvního do druhého stupně. Starší brankář inicioval svázání Petra mezi zápasy nalezenou kobercovou lepenkou. Dalších pět spoluhráčů tento nápad přijalo a společně Petra o přestávce mezi zápasy odtáhlo jako součást klukovské zábavy do zázemí, kde mu lepenkou zalepili ústa a dále ho svázali na nohou a rukou kobercovou páskou, kterou zde našli. Petr se sám ze svázání nemohl nijak vysvobodit. Tři z aktérů tohoto činu si při odchodu uvědomili své konání a s vlastní sebereflexí se vrátili Petra z lepenky vyprostit. Petr byl v emočním šoku. Náhodně přihlížející dospělí, aktivně v klubu působící rodiče, se pokusili situaci zklidnit. Nalézt kapitána i trenéra a zjistit situaci, která všechny překvapila. Všichni kromě tří agresorů pokoušejících se o vytvoření jádra šikany v týmu. Kluci, účastníci se „škádlení“, kteří to nemysleli nijak zle, se ihned omlouvali, že to už nikdy nedopustí. Stejně tak jejich rodiče. Ale stalo se. Petr i rodiče samozřejmě očekávali nějaké řešení a postup vůči agresorům od trenéra i celého klubu. To nebylo na místě zcela možné a ani trenér nechtěl řešení uspěchat. Po skončení turnaje si svolal hráče a vzhledem k získaným informacím od kapitána a Petrových kamarádů sdělil hráčům, že toto chování nemůže v týmu tolerovat, a při jeho opakování bude vyvozovat důsledky spočívající ve vyloučení z týmu. Řeklo by

se dobrý konce, ale toto není konec. Tato trenérova snaha byla také snahou jedinou. Kluci, kteří byli ve své podstatně správně a nechtěli Petrovi ublížit, se mu omluvili a hlídali ho před aktéry, kteří toto vymysleli, a i jako šikanu také mysleli. Zde je vidět mobilizace jinak zdravého týmu proti šikaně jeho podskupiny. Co se dělo dále, již nemá opodstatnění ani pochopení. Trenér na agresora, který tuto šikanu zosnoval, nijak dále nepůsobil, naopak jej začal prosazovat, a tímto způsobem ho utvrzovat ve správnosti jednání v dobývání pozice jedničky v týmu. Následně, na popud Petrových rodičů, kontaktovaný psycholog šikanózní chování vůči Petrovi potvrdil. Případ dopadl jako mnoho ostatních podobných. Oběť následkem příhod byla přinucena k odchodu, agresor i se svým chováním zůstal. Pozitivem je, že Petr po určité době v sobě opět našel chuť sportovat a nyní je v týmu trenéra s nulovou tolerancí šikany a příkladným pedagogickým i trenérským vedením všech svých svěřenců. Samozřejmě, vždy se najde nějaká osoba zkoušející si tímto způsobem získat určitou pozici, ale tyto snahy jsou díky způsobu vedení detekovány a pozitivním koučováním eliminovány ihned v samotných počátcích.

Touto případovou studií autorka ukazuje hned několik klíčových informací z oblasti této problematiky i to, že v jednom řešeném případě může jít o šikanu i škádlení zároveň. Mísí se zde přímá agrese se snahou o nepřímou agresi. Agresor se snaží o přenesení konání agrese na své přívržence. Agresor spouští agresi na základě jednak pocitu ohrožení úspěšnějším sportovcem, jednak na základě určité ekonomické závisti – oba sportovci měli odlišné ekonomické rodinné zázemí. Projevem byla přímá verbální agrese s nedokonáním proniknutí šikany do druhého stupně. Aktéry podílejícími se na řešení případu šikany v této kazuistice byli: (1) Rodiče, kteří k celé situaci přistoupili rozumně, situaci ihned řešili s trenérem a vedením klubu, ale bez hlubšího zapojení se trenéra a vedení klubu nebylo možné dojít k uzdravení kolektivu. (2) Trenér a vedení klubu, kteří po počátečním projevu vůle řešit vzniklou situaci zcela nepochopitelně naprosto změnili strategii, kdy agresor byl jejich chováním ve svém postoji k oběti prakticky pochválen (byl podporován v pozici brankářské jedničky a respektu vůči němu od zbytku týmu) (3) Kapitán týmu a několik spoluhráčů, včetně jejich rodičů, v jednoznačném postoji netolerujícím šikanózní chování jednoho ze členů týmu. Vzhledem k menšině této skupiny nedošlo k prosazení vůle řešení šikany do hloubky a k nápravě klimatu v kolektivu. (4) Psycholog posléze poskytující péči oběti včetně diagnostiky situace a návrhu řešení již bez zapojení trenéra a vedení klubu pro jejich

nepochopitelný přístup k řešení. (5) Oběť – sama za sebe byla nejen obětí, ale zapojením do procesu rozhodování i aktérem podílejícím se na řešení situace, kdy z důvodu neřešitelnosti situace a k záchraně sama sebe zvolila odchod z prostředí tohoto klubu až po určité době, kdy se vzepřela agresorovi a jeho přívržencům. Oběti se prací sám na sobě, podpoře od rodičů a férových spoluhráčů podařilo vymanit z pozice oběti a nalézt novou cestu ke sportu, která nakonec vedla do oddílu bojových sportů, kde má možnost dále osobnostně růst. (6) Policie ČR ani OSPOD nebyli do případu zapojeni. Na popud některých v klubu aktivně působících rodičů byla navrhována možnost podání trestního oznámení na Policii ČR (agresor tou dobou dospěl do 15let). Po zralé úvaze rodičů, postoji většiny sportovců k šikaně s nulovou tolerancí a rychlému zotavení se oběti z traumatizujícího zážitku, bylo od tohoto kroku upuštěno.

Na této případové studii lze ukázat a vyzdvihnout, jaké možnosti mají ti nejmenší z relevantních aktérů – spoluhráči. Konání jich samých a kapitána týmu. Ti se svým nastavením a působením pedagogů při preventivních programech proti rizikovému chování dětí a mládeže konaných během výuky ve školách ztotožnili se zásadami správného chování a přes počáteční zaváhání se postavili jako jeden celek netolerující šikanu ve svém centru. Naopak trenér zde jako důležitý aktér, od kterého bylo očekáváno dotažení řešení případu šikany do konce a zabránění jejího zakořenění v klubu, svým způsobem selhal. Svou započatou práci s kolektivem neměl sílu ani oporu v určité metodice a klubovém kodexu dotáhnout do konce. Jeho snaha zůstala na půli cesty, kdy bylo zapotřebí zevšednět v klubu mezi sportovci pozitivní návyky chování ke spoluhráčům. Tehdy přestal působit, a naopak přenechal aktivitu agresorovi k pokusu upevnění jeho pozice a tím i podpoře v jeho vědomí, že i takto negativním jednáním lze dosáhnout svého cíle být jedničkou.

Tereza, 6letá dívka – házená

Tereza byla v době šikany členkou tělovýchovné jednoty středně velké obce. Jedná se o dívku v pěstounské péči, která byla ve 4 letech odebrána své biologické matce z důvodu alkoholismu. Dívka byla svěřena do přechodné pěstounské péče a od 5 let je v nové rodině v trvalé pěstounské péči. Od 6 let docházela 2x týdně do místní tělovýchovné jednoty v obci do kroužku házené věkové kategorie „minipřípravka“ z důvodu počtu dětí sloučené s věkovou kategorií přípravka, tzn. byly zde děti ve věku

cca 5–8 let. V těchto věkových kategoriích jsou u dětí primárně rozvíjeny pohybové dovednosti a sportovní aktivita je zpravidla organizována formou hry s kladením důrazu na radost ze hry a pohybu. Základní myšlenka přístupu trenéra k dětem a rozvoji jejich radosti ze hry u míčových sportů je například uvedena v publikaci Učebnice fotbalu pro trenéry dětí od Antonína Plachého, kterou lze v základu úspěšně aplikovat nejen v oblasti fotbalu⁵³. V Terezině tělovýchovné jednotě působil u házené dětí trenér a asistentka trenéra – studentka pedagogické fakulty, která měla na starost práci právě s nejmenšími dětmi věkové kategorie, do které patřila i Tereza. Děti se zde seznamovaly formou her se správnou technikou hodů, pohybovými dovednostmi, zlepšovaly si hrubou motoriku cvičeními dovedností běhu a pohybu po hřišti k pozdějšímu cílenému rozvoji. Při těchto hrách byly dětem poskytovány různobarevné míče s různou oblíbeností každé z barev. Docházelo k přirozeným soutěžím o ten nejoblíbenější, kdy vznikaly i problematické okamžiky, stejně jako při strkanicích při hrách a „předbírání“ k získání nejlepších pozic u všech dětí. Tereza stejně jako jiné děti občas přistupovala k plnění úkolů asistentky trenéra striktně a svědomitě, jindy neposlouchala, jak je u dětí běžné. Pro svou jinakost byla kolektivem záhy identifikována jako možná oběť formujícího se ostrakismu – první fáze šikany – pro její přístup k plnění zadaných úkolů i odmítání podílení se na „předbírání“ a dalších neplnění úkolů a lpění na svých oblíbených barvách míčů. Tereza svým chováním nijak nevybočovala ze standardů běžných jejímu věku. Přesto se kolektiv záhy proti Tereze spolčil a začalo její ostrakizování. Nebylo jí dovolováno brát si oblíbený míč, byla vystrkávána z fronty k plnění úkolů. Asistentka trenéra mající na starost práci s dětmi si dění v kolektivu z důvodu svého zaujetí staršími dětmi trénujícími na vedlejším prostoru nevěnovala a nechávala děti dál konat své. V důsledku toho se vše vystupňovalo v příhodu, kdy Tereza byla obklopena dětmi v kruhu, ze kterého neměla úniku, kdy jí ostatní děti nadávaly a nahodile do ní strkaly. Šikana se prohloubila do druhé fáze, projevující se fyzickou agresí. Při náhodném příchodu opatrovnice a shlednutí této scény byla informována o dění asistentka trenéra i trenér s žádostí o zakročení a přímou práci s tímto kolektivem. Ani jednomu z nich se tato situace nezdála být důvodem k vyhodnocování dění v kolektivu a optimálnímu pedagogickému zásahu. Přestože

⁵³ PLACHÝ, A. a L. PROCHÁZKA. *Učebnice fotbalu pro trenéry dětí (4–13 let): Učební texty pro C licence FAČR, Grassroots UEFA C licenci*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014. Edice Českého olympijského výboru. Modrá řada, s. 92–95. ISBN 978-80-204-3477-7.

asistentka trenéra byla studentkou pedagogické fakulty, tato situace jí byla vyhodnocena jako běžná a nevyžadující jakýkoliv zásah dospělého s konstatováním, že si to děti mezi sebou vyřídí samy. Důsledkem toho bylo další opakování a po třetím takovém zážitku již Tereza odmítla dále chodit na házenou. Tyto děti jsou s ohledem na působení v obci střední velikosti jedinými vrstevníky Terezy, se kterými se Tereza nadále setkává ve škole, na hřišti i ostatních místech obce. Jestliže se s dětmi setká jednotlivě, je vše v pořádku. Kamarádí se a děti si s Terezou hrají, potká-li se s více dětmi zároveň, děti na ni pokřikují a vystrkují ji z místa pryč. Ve škole je Tereza zařazena od začátku do třídy dětí z vedlejší obce a zde k potížím nedochází, tudíž ani škola nemá příliš prostoru, jak by mohla případně zkusit zasáhnout.

Důsledkem bagatelizace, neochoty zabývat se zhodnocením situace asistentkou trenéra tak došlo nejen k šikaně Terezy a podpoře prostoupení šikany dětí jí svěřených do trenérské péče přinejmenším do prokazatelného druhého stupně šikany, ale i k izolaci Terezy od jediných vrstevníků, které má.

Relevantními aktéry v této případové studii jsou (1) asistentka trenéra, (2) opatrovnice a (3) Tereza. (1) asistentka trenéra – studentka pedagogické fakulty – v tomto případě ten nejdůležitější relevantní aktér v řešení vznikající šikany. Osobnost trenéra je při budování pozitivního vztahu ke sportu a pohybu obecně u dětí začínajících se sportem velmi důležitým předpokladem úspěšného vztahu ke sportu a dalšímu rozvoji malých sportovců. Je důležité mít na vědomí důležitost osvojování dovedností formou hry s maximem podpory a pochvaly s pozitivním formováním spolupráce mezi hráči kolektivních sportů pro budoucí spolupráci na hřišti a férového přístupu ke sportu, nulovou tolerancí k šikaně a ostatním nežádoucím jevům, které se mohou vyskytnout v průběhu dospívání dětí a jejich vedení k samostatnému eliminování těchto nežádoucích jevů. (2) opatrovnice sama pedagogicky vzdělaná se snažila poukázat na nemožnost řešit tuto situaci samotnou Terezou, ale nebyla vyslyšena a její apely na zásah byly ignorovány. (3) Tereza sama se za svůj krátký život musela často adaptovat a vymezovat se vůči svému okolí. Tato vlastnost je vzhledem k anamnéze odebrání od matky užívající alkohol pro Terezu pozitivní. Ale v případě setkání se se šikanou, kdy se proti ní spikly všechny děti jejího kroužku házené, si s tímto problémem však nemohla poradit. To by patrně nedokázala ani případná dospělá oběť bez pomoci zvenčí od někoho dalšího, kdo by se do situace vložil a kolektivu ukázal, jaké jsou správné pozitivní přístupy, a dal

najevo, že k šikaně přistupuje s nulovou tolerancí – aktéra, který by ukázal správné pozitivní přístupy v řešení situace.

V obou případových studiích je zřejmá souvislost selhání pedagogického vedení dětí trenérem. Bagatelizace situace, neochota vložit se do jejího řešení, byť jen ve formě formování názorů dětí v nulové toleranci šikany a motivační podpoře správného chování oběti, agresorů i celého kolektivu. Ve třetí případové studii autorka rozbořem situace a působení trenéra ukazuje příkladnou možnost v řešení výskytu ostrakismu v kolektivu jako prvního možného stupně šikany.

Anna, 14 let – klub karate

Anna je členkou klubu karate při základní škole menšího okresního města. Přibližně před čtvrt rokem se tam přestěhovala s rodiči a vzhledem ke vzdálenosti od původního bydliště zde nastoupila i do nové základní školy (do osmé třídy) v průběhu již běžícího školního roku. Anna je spíše submisivní povahy – plachá, stydlivá, ale chytrá dívka, z úplné rodiny. Je jedináčkem. Rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní, působící v oblasti médií a marketingu. Kolektiv v osmém ročníku základní školy Annu nepřijal příliš přívětivě. Děti ji ponechaly na okraji kolektivu a příliš se o ní napřed nezajímaly. Postupně se jí sem tam začali posmívat jednou za oblečení, jindy za svačinu a toto posmívání se stále častěji opakovalo. Zkoušení před tabulí bylo pro Annu pro různé posměšky velmi nepříjemné. Zde vidíme zrod ostrakismu u oběti, která je svou povahou mírná, neprůbojná, mající potřebu opory v silnějším kamarádovi, o kterého přestěhováním přišla. Rodiče si všimli, že má Anna problém s adaptací. Ráno jí bolíval žaludek a bývalo jí nevolno, odpoledne ji bolela hlava a dříve veselá dívka byla skleslá a nemluvná. Po rozhovoru s třídním učitelem bylo navrženo pro pohybově nadanou dívku zkusit rozvíjet pohybové dovednosti a zvyšovat sebevědomí v klubu karate trénujícího v místní tělocvičně. V místě dřívějšího bydliště se Anna věnovala gymnastice. Ke sportu měla kladný vztah a chyběl jí. U bojových sportů je výhodou, že se jim člověk může začít věnovat v jakémkoliv věku, a kromě tvorby fyzické kondice mají přidanou hodnotu i ve zvyšování emoční odolnosti a sebevědomí. Například mezi seniory získává na oblibě Tai-či pomáhající udržovat jak pohyblivost kloubů, tak vyrovnanou psychiku. Anna souhlasila a těšila se na své první tréninky. Trenérem tohoto klubu byl jeden z pedagogů školy – žáky velmi oblíbený pro své charakterní férové vystupování. Na trénincích se

samozejmě Anna potkávala i s ostatními školními spolužáky. Po prvních pár trénincích bylo zřejmě viditelné, že děti z třídního kolektivu mají problém Annu mezi sebe přijmout. I na trénincích se bez jakýchkoliv zřejmých důvodů s Annou nebavily, při spárování do dvojic s ní nikdo nechtěl být ve dvojici, přestože Anna byla šikovná a pohybově nadaná, tudíž neměla problémy velmi rychle technicky růst. Trenér jako dobrý pedagog a pozorovatel toto detekoval. Z minulosti věděl, že bez jeho pomoci si Anna neporadí. Sama neměla možnost přesvědčení kolektivu zvrátit. Trenér zvolil způsob pozitivní motivace a příkladného přístupu k Anně za pomoci pár starších dětí, které svým příkladným přístupem k Anně motivoval k opakování stejného přijetí, jakého se jí dostávalo od trenéra. S každým z dětí se vždy pozdravil, všechny bez rozdílu vždy pochválil za to, co se jim povedlo a tam, kde se jim nedařilo, je podporoval ve snaze se zlepšit. Všechny děti jím byli motivované a „hecované“ v přirozené pozitivní soutěživosti, nejvíce však v překonávání sebe samotných. Při tvorbě dvojic často vzal některé děti i Annu za ruku a sám je spároval. Tento postup byl nenásilný, přátelský a zahrnoval práci s celým kolektivem. Přístup trenéra byl k Anně stejný jako k ostatním, jen si dával záležet na viditelnosti svého pozitivního přijímání Anny za člena klubu stejně jako kohokoliv jiného. V důsledku toho se přirozeným napodobováním přidaly děti z ostatních tříd a postupně i ty z Anniny třídy. Klima v tomto sportovním kolektivitu se měnilo trénink od tréninku a záhy bylo dosaženo jeho ozdravení – vzhledem k propojenosti školního a sportovního kolektivu došlo k ozdravení nejen v rámci sportovního klubu, ale i kolektivu třídy ve které Anna získala nové přátele. Spolu s tím zmizely i Anniny zdravotní obtíže, kdy se její bolesti na duši somatizovali do bolestí žaludku (nemohla strávit své nezapříčiněné odmítání v novém kolektivitu) a bolestí hlavy (měla plnou hlavu starostí a smutku s odmítáním a posmíváním se spolužáky). Jedním z nejdůležitějších aktérů v řešení počínající šikany formou ostrakizování v této případové studii byl trenér a pedagog v jedné osobě. Díky jeho příkladným pozitivním jednáním bylo zabráněno pronikání šikany do hlubších vrstev a uzdravení vlastně dvou kolektivů v těsném sledu za sebou. Pozitivní návyky ze sportovního klubu byly aktéry záhy přeneseny i do školního prostředí. Oběť se zbavila své pozice oběti a agresoři si uvědomili nevhodnost svého konání díky možnosti pozitivního učení.

3.3 Shrnutí a diskuze

V popsaných případových studiích jsou viditelné různé přístupy k řešení šikany v klubech různých sportů z podobné lokality s podobným finančním zázemím. Není zde viditelný příliš velký efekt v pedagogickém vzdělání relevantního aktéra, které je však jeho výhodou. Minimální vzdělávání trenérů sportovních klubů a jednot celků okresního charakteru vedoucí k minimu znalostí možností řešení vzniklých negativních jevů v jejich týmech je důsledkem minima možností vzdělávání trenérů, kdy tuto činnost zpravidla vykonávají ve svém volnu a bez nároku na mzdu. Stejně tak si většina z nich své další vzdělávání hradí sama ze svých finančních zdrojů a s tím souvisí většinou malá ochota tak činit. Tímto systémem dochází k možnostem působení sponzorů na konání trenérů a vedení klubů.

Z publikací věnujících se problematice šikany, jejímu teoretickému popisu i popisu vzorových případů průběhu šikany v různých stádiích s různými typy obětí i agresorů, více či méně efektivně řešených různými relevantními aktéry, je nejčastěji používanou kniha *Bolest šikanování*, jejímž autorem je Michal Kolář. V této a mnoha dalších publikacích je nacházen popis šikany, teorie této problematiky, její klasifikace při standardním průběhu, popis typů agresorů i obětí, s mnohými kazuistikami. Pro potřeby MŠMT byl vydán Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)⁵⁴, ke kterému mají přístup pedagogičtí pracovníci ve školství. Jiné to je v prevenci řešení šikany pro sportovní kluby, její zakomponování do kodexu chování, jímž by se všichni členové i celé vedení klubu řídilo a mělo v něm při řešení rizikového chování dětí a mládeže vhodnou oporu a zpracovanou optimální metodiku přístupu jak k šikaně, tak k drogám. Zcela chybějící je zpracování možností, jaké existují v řešení z pohledu relevantních aktérů, pro širokou veřejnost. Při analýze situace v České republice a nejbližším zahraničí autorka nahlížela do manuálů různých sportovních klubů zejména z oblasti míčových her a ledního hokeje. Mnoho informací o přístupu k rizikovému chování mládeže nebylo nalezeno. K seznámení se se situací v nejbližším zahraničí posloužila autorce možnost nastudovat metodické pokyny pro trenéry hokejového klubu

⁵⁴ MŠMT ČR: *Metodický pokyn* 2016 [online]. 2016 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38988/>

SC Riesersee – Eishockey v Garmisch-Partenkirchenu oddílu mládeže⁵⁵, kde je této metodice věnován prostor a propracovaná metodika přístupu trenéra ke sportovci i možnosti v řešení rizikového chování, kterému se však primárně snaží předejít přístupem ke sportovcům a jejich výchovou k fair play hře i životu. V tomto průvodci jsou kromě zpracovaných metodik vedení sportovního rozvoje dětí a mládeže s kladením na důraz radosti ze hry, rozvoje individuality každého z nich a jeho vlastních nadání věnovány informace i tématu možností disciplinárních řízení při selhání všech preventivních výchovných opatření. V preventivních výchovných opatřeních je kladen důraz na to, aby všichni trenéři byli svým chováním příkladem sportovcům, vedli je k fair play, zdravému životnímu stylu včetně vhodného stravování a optimální spánkové hygieny. Trenér je díky permanentnímu kontaktu se sportovci a svému přátelskému přístupu schopen detekovat rizikové formy chování ihned v jejich počátcích a vhodným pedagogickým působením je eliminovat. K tomuto jsou zde trenéři školeni, a to nejen trenéři výběrových klubů, ale i běžných klubů odpovídajících našim nižším ligám a okresním přeborům, dále samozřejmě vše záleží na jejich osobních charakterových vlastnostech tak jako všude jinde. Ve dvou ze tří případových studií, ve kterých autorka představila děj šikany ve sportovním klubu, možnosti řešení relevantními aktéry, tyto prvky trenér postrádal. V obou případech trenér nevěnoval svému týmu ani komplexní přístup jako k dynamickému kolektivu se zohledněním jeho dynamiky a proměnlivosti, ani svou pozornost, díky které by včas zaznamenal negativní dění a uměl předejít jeho rozvoji. Je důsledkem celého systému financování sportu dětí lokálního charakteru i vzdělávání trenérů, že k těmto více či méně ojedinělým selháním dochází napříč nejčastěji kolektivními sporty. Existují i výjimky, protože i u menších okresních klubů občas působí trenéři, vybavení pedagogickým vzděláním, osobnostním nastavením a touhou se vzdělávat, kteří toto dovedou i bez různých metodických pokynů a nařízení. I oni přiznávají, že jsou na ně vyvíjeny různé tlaky od vedení klubů, případně sponzorujících rodičů, a proto se stává, že po letech marných bojů o svou vizi koučování trenérství opouštějí.

Vznik a vývoj šikany je velice dynamická záležitost. Je to dáno okolnostmi jejího vzniku a různorodostí aktérů i prostředí. Důležité je i zohlednění schopností se učit ze

⁵⁵ *Leitfaden SC Riessersee Nachwuchsabteilung Eishockey*. 2019. Interní dokument klubu SC Riessersee Eishockey.

získaných zkušeností samotnými aktéry – ne vždy pozitivně. Proto často i laický relevantní aktér v jejím řešení a dobré vůle tento jev zastavit, nicméně pouze vyzbrojen teoretickými znalostmi bez přihlédnutí k individuálním okolnostem, může při jejím řešení napáchat více škody než užitku. O jak veliký problém se jedná a jak obtížná je jeho zvladatelnost a nastavení vhodného efektivního řešení, ukazují i články v médiích o stále se zvyšující míře agrese a kriminality mládeže mezi dětmi a mládeží často provázející šikanu. Neví-li si rady odborníci, jak má tedy tušit, jak reagovat, a také optimálně efektivně reagovat s ohledem na svou vlastní bezpečnost a zdraví, takový relevantní aktér bez odborného pedagogického či jiného vzdělání⁵⁶?

Všichni vědí, že šikana je celospolečenským problémem, ale při setkání se s tímto patologickým jevem tváří v tvář málokdo umí, ví a chce konat. Zpravidla se dostaví stavy chaosu a úniku, regrese (proč se to stalo v mém kolektivu, já chci pomoci), popírání, bagatelizaci (vždyť jde jen o škádlení), nebo autoritářský přístup (všichni sednout nebo vás srovnám do latě), obviňování oběti, agrese (vůči agresorovi), sevření strachem (ochromené zůstání stát bez schopnosti se hnout i promluvit)⁵⁷. Jen málokdy nastoupí reflexe a schopnost provázená chutí k optimálnímu trvalému řešení problému šikany jako patologickému (nemocnému) jevu ohrožujícímu celou skupinu (tedy organismus) opravdovou nemocí zvanou šikana.

Případové studie uvedené autorkou kladou důraz na objektivitu a vyobrazení problematiky šikany ve všech souvislostech. Při zpracovávání případových studií v této bakalářské práci byl dodržován etický kodex vyplývající ze základních morálních a etických zásad. Z důvodu zachování anonymity účastníků byla změněna jejich jména a anonymizováno prostředí, kde k šikaně došlo.

⁵⁶ *iDNES: Dětský gang útočí na spolužáky. Přibývá dětí, které se baví násilím* [online]. [cit. 2019-09-03]. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nasili-deti-agrese-znojmo-sikana.A190827_092049_domaci_knn

⁵⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 217. ISBN 978-80-7367-871-5.

ZÁVĚR

Při analýze problému šikany autorka vycházela z publikací primárně českých autorů, zejména Michala Koláře, odborníka v oblasti šikany, kde byl tento jev prakticky a srozumitelně popisován včetně případových studií jako modelových situací průběhu šikany. Hlubší ponor do problematiky pomáhání obětem násilí dovedl autorku k názoru, že pomoc komplikuje nejen odborná nepřipravenost relevantních aktérů zejména z oblasti sportu, ale i některé hlubší mechanismy v člověku, třeba často odbornou literaturou zmiňované obrany proti pocitům viny a úzkosti.

Šikana je svým způsobem nemoc kolektivu i vztahů mezi jednotlivci. Je patologickým jevem vyskytujícím se napříč celou společností, všemi věkovými kategoriemi, třídami i profesemi. Děti se s ní mohou nejčastěji setkat tam, kde pobývají největší část dne – to znamená pomineme-li rodinu, tak ve škole, případně při volnočasové aktivitě. Pedagogové jsou již pro případy výskytu šikany vhodně edukováni a školeni na její rozpoznávání i řešení. Dáno je to i tím, že školní prostředí je jedním z nejlépe zmapovaných prostředí s ohledem na výskyt šikany. Mnohem nižší je informovanost o tomto fenoménu současné doby, jeho identifikace a řešení ve sportovním prostředí menších sportovních klubů, kde je minimum trenérů s pedagogickým vzděláním nebo vyššími licencemi. Projevy šikany jsou stejně rozmanité jako prostředí, kde se vyskytují i různé typy agresorů i obětí. Proto není snadné tento patologický jev vždy jednoznačně odhalit, a ještě složitější bývá jeho optimální řešení zahrnující nejen restrikce vůči agresorovi, ale především práci s celým „nakaženým“ kolektivem a práci s obětí. Jak vyplývá z případových studií, vyloučením agresora z kolektivu, případně odchodem oběti nic nekončí. Je to proces, který, pokud není vhodně řešen, má pokračování ať v dalším působení agresora v jiných kolektivech nebo u oběti nesoucí si s sebou pozici oběti z důvodu nezpracovaných zážitků a traumat. Relevantním aktérem při řešení tohoto jevu se může stát kdokoliv z přihlížejících. Pedagog, psycholog, lékař, vychovatel nebo i rodič, případně kamarád. Není zapotřebí být odborníkem – etopedem, pedagogem, psychologem, speciálním pedagogem pro první dva stupně šikany, ani pro iniciaci řešení nastalé situace v případě závažnějších případů. Zapotřebí je mít možnost se poradit, přečíst si relevantní informace o možnostech optimálních řešení, neukvapovat se a situaci řešit adekvátně závažnosti nastalé situace. Nezavírat oči

a mít určitou zdravou míru sebereflexe jako obranu k sebeobránným mechanismům vlastním každému člověku (popírání, regrese, agrese...). Při hledání možných relevantních dostupných zdrojů autorka zjistila, že jich pro laickou veřejnost mnoho není. Určité možnosti seznámení se se základními fakty týkajícími se šikany – typy agresorů, obětí, stádií šikany a možných ukazatelů k rozpoznání probíhající šikany – pro ty, kteří hledají, nabízí internetový portál prevence rizikového chování Centra sociálních služeb Praha – Pražského centra primární prevence⁵⁸. V oblasti sportu je zapotřebí větší osvěty o přístupu v řešení krizových situací sportovců – stejných, jaké se vyskytují ve školských zařízeních. Vždyť ty stejné děti navštěvující školská zařízení navštěvují i sportovní kluby a jiné volnočasové aktivity. A právě tam chybí optimální edukace u těch, od kterých se očekává vhodné nastavení řešení a jeho praktická aplikace, od trenérů, i vedoucích volnočasových aktivit bez pedagogického vzdělání. Ti zpravidla dostávají jen minimální, často i žádnou možnost získávání vhodných informací možnými odbornými školeními s možností získání informací o ověřených vzorových postupech, které by jim byly oporou ve výběru vhodných systémových opatření a jejich aplikaci u počínajících prvních dvou stupňů šikany, kterou má možnost zvládnout i vhodně edukovaný trenér nebo vedoucí volnočasové aktivity bez pedagogického vzdělání. Mnohem častěji potom v minimálně edukované oblasti oblastního sportu dochází v případech výskytu šikany k popírání tohoto problému, jako obranného mechanismu vlastního každému člověku. Jen svým aktivním vhodně voleným přístupem může každý z relevantních aktérů napomoci v řešení šikany a „uzdravení“ zasaženého kolektivu, stejně jako minimalizaci vlivu agresora a ochránění oběti podporou ve vnímání její vlastní jedinečné hodnoty. Řešení šikany je žádoucí ze všech úhlů pohledu na tento problém, a to v souvislostech okolností napomáhajících jejího vzniku.

⁵⁸ *Portál prevence rizikového chování: Agrese a šikana* [online]. [cit. 2019-09-03]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/agrese-a-sikana>

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-294-3.
- DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.
- GAJDOŠOVÁ, E. a G. HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. Pedagogická praxe. ISBN 80-7367-115-8.
- KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. Studijní texty; Sv. 2. ISBN 80-901059-7-1.
- KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002, s. 72. ISBN 80-7082-844-7.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOŽNAR, J. *Skupinová dynamika: (teorie a výzkum)*: 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 219 s., s. 24 ISBN 80-7066-632-3.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015, s. 109–144, Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.
- PLACHÝ, A. a L. PROCHÁZKA. *Učebnice fotbalu pro trenéry dětí (4–13 let): Učební texty pro C licence FAČR, Grassroots UEFA C licenci*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014. Edice Českého olympijského výboru. Modrá řada, s. 92–95. ISBN 978-80-204-3477-7.

ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče, ISBN 978-80-247-2991-6.

SLEPIČKA, P., I. SLEPIČKOVÁ a J. MUDRÁK. *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, ISBN 978-80-246-3995-6.

ŠIMEK, D. *Vybrané problémy teorie výchovy dospělých: určeno pro posl. andragogiky filoz. fak. Univ. Palackého*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, s. 13. ISBN 80-7067-008-8.

ŠOLC, P. *Skupinová dynamika a práce se školní třídou*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-792-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

Leitfaden SC Riessersee Nachwuchsabteilung Eishockey. 2019. Interní dokument klubu SC Riessersee Eishockey.

Seznam použitých internetových zdrojů

FBC Plzeň: Kodex chování ve Florbalovém klubu FBC Plzeň [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.florbal-plzen.cz/kodex-chovani>

iDNES: Dětský gang útočí na spolužáky. Přibývá dětí, které se baví násilím [online]. [cit. 2019-09-03]. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nasili-deti-agrese-znojmo-sikana.A190827_092049_domaci_knn

MŠMT ČR: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny) [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT ČR: Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/metodpokyn.html

MŠMT ČR: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) [online]. 2016 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT ČR: Metodický pokyn 2016 [online]. 2016 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38988/>

MŠMT ČR: Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online]. 2000 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/metodpokyn.html

NIDV: Téma dne: Podpora bezpečnosti a prevence šikany ve školách [online]. 2019 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/o-nas/aktuality/1863-tema-dne-podpora-bezpecnosti-a-prevence-sikany-ve-skolach>

Policie ČR: Šikana [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

Portál prevence rizikového chování: Agrese a šikana [online]. [cit. 2019-09-03]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/agrese-a-sikana>

Skaut – Křižovatka: Kodex jednání dospělých [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/oddil/vzdelavani/oddil/vzdelavani/bezpecnost-deti/4312-kodex-jednani-dospelych?autologin=1>

VAŠEK, V. *Srovnání šikany ve sportovních klubech*. Brno, 2017. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/r5gkm/Dp_-_Vaclav_Vasek__380820_.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc.

SEZNAM ZKRATEK

MŠMT	–	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OSPOD	–	Orgán sociálně právní ochrany dětí
Policie ČR	–	Policie České republiky
SC	–	Sportovní club

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Etický kodex.....	I
-------------------------------	---

PŘÍLOHY

Příloha A– Etický kodex

Etický kodex dodržovaný v této bakalářské práci shrnuje základní etické požadavky na jednání při práci na takto citlivém tématu, jakým je oblast šikany. Tyto požadavky jsou samostatným důsledkem obecných a všeobecně uznávaných morálních a etických zásad při práci s citlivými údaji. Pro dodržení těchto zásad, k ochraně soukromí osob a zamezení jakéhokoliv možného zneužití těchto informací jsou veškeré údaje umožňující jakoukoliv i nepřímou identifikaci pozměněny s kladením důrazu na zachování popisu klíčových momentů. Platnost tohoto etického kodexu je trvalá a časově neomezená.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jana Sikytová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vliv relevantních aktérů při řešení šikany

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 12

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.